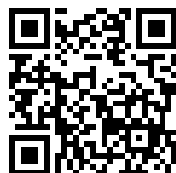
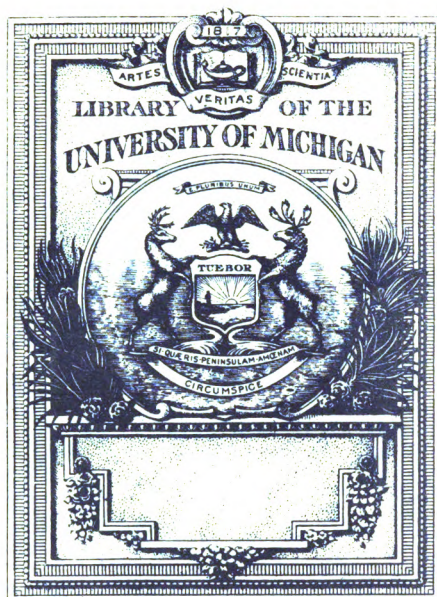

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

GoogleTM books

<http://books.google.com>

A 478200 DUPL

N E M Z E T I S É G

(JELENÜNK SZEMPONTJÁBÓL.)

I g a z í t á s.

25. lap 13 sor ha igen helyett: ha nem;

— — 15 sor s még helyett: ha igen.

NEMZETISÉG.

IRTA

GOROVE ISTVÁN.

Oh! my own beauteous land! so long laid low
So long the grave of thy own children's hopes
What is there wanting then to set thee free
Her sons may do this with one deed — Unite.
BYRON.

P E S T E N,

KAPHATÓ HECKENAST GUSZTÁV' S ÁLTALA MINDEN
HITELES KÖNYVÁRUSNÁL.

1842.

DB
919
.667

BUDÁN, MAGYAR KIR. EGYETEM BETŰIVEL.

754762-806

ÖZVEGY

G O R O V E L Á S Z L Ó N Ő

S Z Ü L E T E T T

R Á T Z M Á R I A M A G D O L N A

A S S Z Ó N Y N A K

K E D V E S A N Y Á M N A K .

Neked anyám dolgozatim ez első szüleményét néked ajánlom; a gyermeket szülői kezek kísérik az élet pályára és e pálya vajmi különbféle; de a mezőnek, mellyen keresztül vonul a hazának kell lenni. Boldog kit véle a gyermekkor első éveiben ösmértetnek meg. Én e boldogok közé számítom magamat, és ezt felejtetlen atyám után örökre néked anyám köszönöm. — Itt az életpálya kezdetén hová szerető kebellem, nevelő kezekkel kísérel, itt vedd tanújelét annak, hogy célodat nem tévesztéd. Lásd, olvasd, győződj

meg, hogy szándékom volt haza eránti tartoza-
tim lerovását megkezdeni! és ha olvastad, és
meggyőződteél, fogadd édes érzelemmel és ez ér-
zelemben, és tiédben hazám! találándja fel ju-
talmát fiad.

Pest 1841. aprilis 16án.

E l ő s z ó.

Én e munkát még a mult év végével kezdettem írni, később némelly egyéni viszonyaim félbeszakasztani kénytetének, s csak martius végével fejezhetém be. Két körülményt akarok ez által kiemelni. Egyiket, hogy a munka nyomtatása mostanig hatalmamom kívül állott. Másikat, hogy a most szőnyegen forgó kérdéseket ha tárgyalja is, de a szempont nem az, melyből azok most vitatás alatt vannak. — Nézeteim még akkor keletkeztek, midőn a mostani viták forrása még nem létezett.

Pest 1841. october 16án.

B e v e z e t é s .

Kik azt mondjátok, az átmenet korát éljük, — értitek-e az által, mintha hullámokon kelnénk ált, hogy a tulsó parton nyugalmat élvezhessünk? Ha igen, akkor nem vagyok véletek egy véleményben. És ti hazafiak, kik a külföldre mutattok ösztönt adni, a háladásra, vélitek, majd ha elérjük azt, kinyugosszuk az átalakulás kínjait? Ti is csalódtok. Jöttek doctrinák, jöttek rendszerek, és hosszú küzdelmek után életbe léptenek. Mi történt? Feltóluló vagyon, gazdagság mellett látunk kiáltó inséget; fényes csarnokokban hallunk egy két léptet s penészes üregekben rongyos tömegeknek pezsgő zaját. E kiáltó ellentét megtalálta apostolait, Sismondik, és Malthusok, Fourrier, és Owenek támadtak, és felkiáltának; a dolgok ismét nem jól vannak, a status végveszélynek indult. És így még az egyik mozgalom célját sem éré, midőn már egy másik kezdi a status rendszer idegelt átjárni. Mindezeket nyugottan szemléljük tőlünk irigylett nagyságu nemzetek

kebelén, és mi itt Europa szívében felejtettek mind e bajoktól mentek vagyunk. De minden nemzetnek megadá a sors a küzdelmek anyagát. Egyik élteért, másik dicsőségeért küzd; egyik honja határait vítja vissza, a másik harcol, hogy a világ minden részeibe kiterjessze azokat. E küzdelekből nem kis rész jutott nekünk is. Nemzetiség, és alkotmány a kettő a jelszó, ennek javítása, amannak terjesztése. Amazért szorosan még nincs évtizede, ezért több mint félszázada, hogy harcolunk. És harcolnunk kell akár külső akár belső életünkbe tekintsünk. Nyugotról csak messziről haljuk a hullámok zaját, tőle magas bérczek ővedzenek el, mellyeknek szűkkeblei közt elhal a vízhang. Keleten egy épület roskadoz, s tárt nyiladékein az éjszak zivatarra jár, s megrázza alaphán — ugyan a zivatar, melly a bérczek közt ős erdeink tölgyeit is megmegingatja. Hol a menekvés? saját ereinkben. Bennünk, és szabadságunkban sok az erő, — ebben bizzunk. Harcolnunk kell érdekeink szapora kifejtéseért, s meggyógyul beteg nemzeti testünk, pedig az egésség erő.

És ha én e béke-harczban egyetlen fegyvernek tartom az elvet „követeljük nemzetiségünk elfogadását egy felől, más felől nyújtuk alkotmányunk jótéteményeit, még a diadalt nem vélem így biztosítottnak.“ Elfogom mondani mikint vélem e fegyvert forгатandónak, mikint az elvet a teméntelen kérdésekre alkalmazandónak.

Ha jövő nagyságunk eszközeit, mindegy, a világtörténet régibb vagy újabb lapjain keressük: időt veszünk; ha feltalálni véltük: magunkat ámitók el. Mikint eddigi fenmaradása nemzetünknek sajátos jelemmel bír; úgy sőt inkább még jövő fejlődésünk egészen eredeti, a külnemzetekétől eltérő történetet nyerend. Visszahozhatjuk-e az egyszerű erényt, mellyen az előkor népeinek nagysága alapult, most, midőn a statusszerkezetek a fénynek, kéjelmeknek nyújtanak legtöbb anyagot? Megvolt a lovagornak is nagysága; de felépítjük-e a romokat, elpánczélozzuk-e kebleinket, s vele szíveinket is újra? Nézzük a jelent. Nyugotot, és délt a szabadság lángoló vágyai izgatják. Éjszakon egy nagy kormány nemzetiségi sympathiákat teremt, s a vallásiakat ápolja, támogatja. Mellyik cselekvényt, mellyik rendszert fogadjuk el mi? Mi, kiket alkotmányunk annyi rendre, annyi osztályra eltagolt, és kik annyi vallásnak, annyi népelemnek vagyunk részesei?

Némelly nézetek világosságba hozandják e kérdést.

Az emberek a szabadság felé hatalmas ösztön, kiolthatlan vágy által vonatnak. Sok millio ezeknek száma hazánkban. Nemzetiségünkhez hasonló ösztön vonz — de

itt a szám nem hasonló. A szabadság hiánya naponkint fájdalmakban nyilvánkozik; a vágyak érette naponkint fellobognak. Nemzetiségünk elfogadása egy másik feláldozását, vagy az önmegtagadást kívánja meg. A szabadság működése sebes és erős; a nemzetisége halk és már ezért is gyengébb. Amannak eredményei közelebb fekszenek; távolabb ezeké; innen van, hogy azokat könnyebben látjuk és értjük; ezek kétes fényben tűnnek elő, s benézni ebbe mindenki sem akar sem tud. Korunk kifejezéseivel élve, azok inkább anyagiak, ezek inkább szellemiek.

Nemzetiségünkért félszázada hogy harczolunk — ez patriotismus inkább — szabadságunk kiterjesztéseért alig évtizede — ez cosmopolitismus inkább. Létez egy tan szüleménye a múlt századnak — mely a civilisatio hazáját az egész világra terjeszti ki, s így a szabadságét is mint nemzőjét annak; e doctrina tömkelegében elenyészik a honfi, s elő áll az ember természetes jogainak követeléseivel: ez eszmétől ittasan ömlött ki Európára a francia ár, de sükere mi volt, kimutatja a historia; mégis minden tévedések mellett, alig van nemzet, melyre jótékonyan is nem hatott volna. Azonban a francia ár visszavonulta után határozottabban látjuk a nemzetiségeket előlépni, s feledékenyebbnnek a kort emberi, világpolgári, mint a hazafi jogok eránt. Mi következménye leend ez új iránynak, ismét az idő megmutatja; de én csekély véleményem szerint a szellemben, hogy mindenki szorosabban kezdi ölelni honát, az emberi nem összes boldogságára sokkal több üdvös eredményt látok, mint a cosmopolitismusnak hazátlan életében. A cosmopolitismusban a

czélt imádom; de valósitásaért a' hazafisághoz ragaszkodom. Tekintsétek hazánk kettős törekvésü politikai életét e szempontból, és a helyett, hogy rosszallanátok azt, meleg részvéttel fogtok feléje vonatni. Itt e nagy földterületen, a Kárpatoktól a Dráva partokig, sok millio joggatlan ember él, de mi, kikről a gondyiselés szelidebben gondolkozott, jobbjainkat nyújtjuk feléjük. De itt szinte e magyar hazában sokunknak sok féle hangokra nyílnak ajkai; sokan sok féle vérből származtatjuk nemzetiségünket, s innen lesz, hogy egymást nem értjük, ebből pedig ha nem ellenkezés, igen részvétlenség s hidegség foly ki — egy nemzet életében vészes tulajdonok — és mi, kiknek a gondyiselés megengedé, hogy fejlődésünk ez akadályát felfoghassuk, azt mondjuk: ez ezer éves magyar hazában a magyar nyelv, és nemzetiség legyen az, melly az egyesülést megteremtse. És innen, uraim, nemzetiségünk terjesztése. Mutassátok meg, hogy nem szükség az egység a nép életében, és mutassátok meg, hogy az egységre nem szükség a kölcsönös megértés, nem szükség az érintkezés, az eszmecsere, nem az igazgatási nyelvégység, mutassátok meg, hogy kebel kebelre borulhat a nélkül, hogy a nyelv annak érzelmeit előbb elmondotta; mindezeket mutassátok meg: és nemzetiségünk kiküzdéseért a fegyvert lerakom. Uraim, kik cosmopoliticus szemüvegen nézitek a világot, ti sem kárthatjátok nemzetiségünk mozgalmait, mert ismétlem e népnek boldogsága egykép e nemzetiségben fekszik.

De a buzgalom nemzetiségünk iránt, nem e forrásból eredett. Fél század előtt, midőn a nemzet nyelvét egy

nyugoti elem ellen ótalomba vevé, a fentartási ösztön volt az, melly a nemzetiséget a végenyészettől megmenté, és e félszázadi folytonos küzdés elég volt arra, hogy fenmaradását biztosítsa. Itt még nemzetiségünk mélyebb társasági célok érdekében nem látszik mozogni, de most uraim, e szempontból fogjuk nemzetiségünk ügyét, és lépünk határozottan az új pályára, hogy magyar nemzetisége mellett a nép nagy és boldog legyen.

Ezek után ha valaki azt tanácsolná: ragaszkodjatok nemzetiségükhöz, s mellynek kifolyása, alkotmánytokhoz: visszautasítanók a tanácsot, mert alkotmányunk mostani szerkezete mellett, nemzetiségünkhöz ragaszkodni, és mindkettőt veszteni, egyet tesz. Ha más mondaná: egyedül a szabadságban, s így alkotmánytok reformjában keressétek jövő nagylétetöket: nem hinnők szavait, mert e hit nemzetiségünket ásná alá, pedig nemzetiség nélkül az alkotmány ingatag, s ekkor nem erős, nem nagy a nemzet.

Higyjünk azoknak, kik azt mondják: jövő nagyságunk, boldogságunk az alkotmány reformján, s nemzetiségünk terjedésén, együtt véve, alapszik; mert személyünket, s vagyonunkat alkotmányunk, — alkotmányunkat nemzetiségünk biztosítandja; az első által erősek és gazdagok, együtt véve, boldogok, és nagyok leszünk.

De a két elv létesítése nehezebb, mint első pillanatra gondoljuk. Látva a nagyszámu népet a kelő naptól a lenyugvóig, nehéz munka és suly alatt görbedni; látva a száraz arczok verejtékét, a kiaszott tagok remegését, — és így folyt évek után alig örülni néhány pillanatnak,

mellyek a fájdalokra enyhet hoznának, s vigasztalást a multért, s ehhez hasonló jövőért; vagy visszatérve országokból, mellyekben müipar s kereskedés szabadon mozogva, fényt s vagyont árasztanak szét: nem könnyű e a felejtkezés minden egyébről, mint elfojtani az inség, és nyomor forrásait, mint megmenteni bilincseitől a müipart és kereskedést? más szavakkal az alkotmányt jótéteményeit, kedvezéseit szétárasztani, vagy még rövidebben javítani alkotmányunkat? Ismét fényes utcákon, ezerek tömegén keresztül haladni, s belső szorongatások közt várni csak egy-két nemzeti hangot, vagy útazva mértőldekre, s nem hallani nyelvet, nem látni szokást nemzetit, s nem találni élvét, mellyen a nemzetiség érzelmei felmelegülnének s csak tova vinni a fájdalokat, az e miatt támadottakat! vétkes e ekkor a felejtkezés minden egyébről, mint a vágyról: értse mindenki hona nyelvét, legyen azzá a nemzet, minek nevét viseli? — Valóban illy benyomások, illy érzelmek közt könnyű a tévedés.

Ha most, midőn a müipar és kereskedés a félvilágot kormányozza, most, midőn e két iparág nálunk is olly hatalmas fejlődésnek indult, most midőn a nagyszámú nép értelmisége olly gyorsan növekszik, ha most az alkotmány minden vagy igen sok kedvezése figyelem nélkül terjesztetik ki mindezekre, mi történik ekkor a nemzetiséggel a sokfelől feltornyosuló erők közt? Az ipar művei kiszámolhatatlanul szaporithatók; a kereskedés kincseit az egész világból gyűjtheti, növesztheti ereit; a földművelés erejét a föld terjedelme határozza. Bontsátok el a korlátokat, hogy egyik osztály a másik iparterére

szabadon átköltözhessen, és mellyik a pont, mellyhez a csupán földbirtok, és sem műipar sem kereskedés által nem képviselt nemzetiségünk ragaszkodik? Ekkor nem a terjesztésre többé, hanem csupán fentartásra kellene erejét összehvonni. Uraim! ha vigyázók nem leszünk, könnyen e helyzetbe jöhetünk! De tegyük fel ezt, s ekkor hol a nemzeti egység? Vélhető e: hogy az ujan felszabadított erők, a műipar, s kereskedési elemek képviselői magokba olvasztanak a földbirtokét, a kizárólag magyart? Ez soha nem történnék; mert az állandóságban nagyobb az erő mint a változatban: amaz a magyaré, ez az idegeneké. A magyar, terjeszkedésének megakasztásában, fenmaradására nézve mégis biztosíthatnák. Az idegen mindenével, jogaival, és sajátival, magára hagyatva, természetében fekvő belingadozások mellett, még egy külső változékonyság kárainak tétetnék ki. Említsem e itt, hogy ez által a közigazgatás megnehezedett, az értelem fejlődése meglassítatott? Illy eltárgolt, illy bizonytalan állapotha jönne a nemzet, tekintet nélkül a magyar nemzeti egységre.

Ha gondatlanul sürgetjük az alkotmány javítását, nemzetiségünknek ártunk; ha gondatlanul ragaszkodunk ehhez: alkotmányunk javítása marad el. Azért a legnagyobb ovatosság — és figyelemmel kell eljárunk a két elv körül. El kell találnunk a vonalt, mellyen a nemzeti-ség és reform. érdekei egymást megérintik; el az eszközket, mellyek a reform., és nemzetiség kívánatit pártosítják. — Kik engem e rövid iraton keresztül kísérnek, látni fogják, hogy szándékom volt a vonalt, az eszközöket kijelelni.

E tekintetből ismernünk kell az erőket, melyeken az alkotmányjavítás mozgalma alapszik; ismerni a forrásokat, melyekből ez erők kiszivárognak. Ismerni minden osztályaiban, s ezek minden árnyéklataiban a nemzetet, mert itt fogjuk feltalálni a forrásokat, melyekből alkotmányunk, s nemzetiségünk érdekeire még sok új erő szivároghat ki. Mászt részt ismernünk kell mind azon idegen nemzeti elemeket, melyek nemzetiségünk terjedését akarva nemakarva korlátozzák, hogy megtanuljuk, mi s mennyiben függ azoktól nemzetiségünkre nézve.

A reform érdekében, az alkotmányos osztályzatot, a nemest, polgárt s köznépet, és a nemzet gazdaságát, a földművelőt, a műiparüzőt és kereskedőt kell vizsgálnunk. A nemzetiségre nézve tekintenünk kell a németet, szlávot és oláhot. Azonban a vizsgálat egyszerűbb, a világosság nagyobb leend, ha választjuk az alkotmányos osztályzatot; mert ez magában foglalja amazokat is, sőt e három szempontból nemzeti létünk minden árnyéklatait átpillanthatjuk, s nézeteinket — mi célunkra mulhatlan — kellő helyen adhatjuk elő.

N e m e s s é g.

Mennyi eszme, mennyi gondolat nem csalatkozik e szóhoz! Ha átküzdöttük magunkat a sok százados történeten a számtalan események tömegén áthaladtunk: mi marad emlékünken egyéb mint képe egy színetlen rongyos szövetnek, melyen csillogó aranyfonalakban e szó „*nemesség*“ ágazik keresztül; és ti, kiket ősz fűrtőkbe borított a kor, ti láttátok a rengéseket, melyek fél Európán vonultak át, és ismeritek a jeleneteket, melyek e rengések közt fogamzottak; és ha felettök komoly redőket öltöttek homlokaitok: hazátoknak, a forró szerelemmel öleltnek állapotja nem elüzi e azokat? E kor rengései közt ingatlan álla meg a nemesség hazánkban. Hogy történt ez? hogyan, hogy hatalmát egy felsőbb vagy alsóbb erő magához nem ragadá? hogy azt a vészek és villámok közt megtartá? és hogyan, hogy el nem vérezett a hosszú harcok küzdelmei alatt, vagy előbbi nagyságának romai közt a hosszú álomban meg nem merevült?

E kérdések nem hasztalanok. A felelet jövőnk reményét nyújtja kezünkbe, s nekünk a homályban bolygóknak mi más az, mint a sugár, mely édesen szivárog be a

szaggyatott kebelbe? A nemzetgazdaságban az összes vagyonnak legfüggetlenebb legálandóbb elemét a földbirtok képviseli, mert az élet első szükségai általa fedeztetnek. Innen pedig foly az, hogy menten az ingatagság, a változat káros elemeitől, birtokosa jellemének nagyobb szilárdságot, komolyságot, politikai állásának nagyobb függetlenséget kölcsönöz. E sajátok által pedig azt inkább magához lánczolja, s minél tovább száll az unokákra, annál több édes emlék, annál több szent hagyomány által válik becsesbé. A költő mondja: „a férfinak kedves az atyailak, hol minden tárgy gyermekkori parányi örömeire emlékezteti, hol a szülői szeretet édességében részesült, hol később háznépét táplálta, hol munkált, épített, jót és rosszat szenvedett, hol kedveseit egymás után sirba kíséré, hol maga is egyszer hosszú mély nyugalomban feküdni fog; s ez édes és keserű érzelmek vegyületéből szövődik az oldhatlan láncz, melly őt minden mások felett e helyhez szorítja.“

A föld az, melly tulajdonosának szilárd és nagy erőt és állandó hatalmat nyújt. Illy erőt, illy hatalmat biztosított magának a nemesség, midőn a nagy földterületet, a karpatok csúcsaitól keresztül a téres síkokon le egész a Dráva partokig önmagában felosztá, s inkább még, midőn későbbi intézvényei által a földbirtokosság jogát saját számára szorította. A birtokjog az egész nagy erőt, melly a földgazdaságból az egész statusra szétterül, a nemesség kezeibe tévé le; az ősiség e hatalomnak állandóságot szerze, s együtt véve ezek azon roppant erőnek lőnek forrásai, mellyek most a nemesség által kép-

viseltetnek. Ha az így szabályozott földbirtoknak jótéteményei egész terjedelmükben nem fejlődhetének is ki, annyira, mint helyzet, földminőség, és sok más körülmények engedék, ha a gyönyörök és kéjek annyi tápszerei nem is áradoztak szét belőle: de a független lételt mégis megszerezték a tulajdonosnak — és ez, e legfőbb kincs birtokában, gondosan ápolta az érzelmeket, melyeket őseink sok százados élete és inkább még a kétes jövő kebelébe lehellenék. Hígyétek pedig nekem, láthatlan elem a honszeretet, és épen azért fel sem is számolható; de a status erőnek oly bizonyos alkotó része, melyre támaszkodni örökké, melyet atnézni soha, nem lehet. — Ezekből tehát a nemesség vagyona, melyet hatalom kísér; innét jelemében a szilárdság, innét a hiúságnélküli honszeretet; és ha ez át nem is ragyogta a bérceket a tengereket, de csendes, és örökös lángjaival sok vészből kimenté a hazát.

Átmegyünk most egy más hatalomra — ismertebbre mint amaz, mert nyilatkozása szüntelen, és sokszor elég-gé dörgő, hogy a legszendergőbbnek is figyelmét magára vonja. Ki nem sejdíti, hogy nem más ez mint az alkotmány? A földbirtok megalapítá a nemesség függetlenségét; az alkotmány erejének használatára a legtágash kört nyitá meg — és e kettő szoros viszonyban áll egymással, miként két oszlop, mellyen építmény nyugszik; ledőlt az egyik, vele az építmény roskadott; a másiknak ereje semmivé lön. Foszszátok meg a nemességet földbirtokától, és szabadsága játékszer leend, melyet az első vihar elseper — foszszátok meg alkotmányától, és birtok —

erejét egy csapás megtöröndi; azonban hogy lehetlen legyen ez, egyik úgy mint a másik: azt eddig e két erő együtt biztosítja.

Igen elvezetne bennünket célunktól, ez alkotmány részleteibe bocsátkozni, hogy a fentebb mondottakért magunkat igazoljuk. Alkotmányunk becsét nem statustani, nem speculativ vizsgálatokkal akarjuk kitüntetni, hanem kimutatásával az egyszerű jelenetnek, hogy nyolczszázados rengések közt épen megállá — és ezt nem korából következtetjük, mert ekkor a chinai alkotmánynak kellene elsőséget adnunk — hanem azon belső erőkből, melyeknek e maroknyi nemzet fenmaradását tulajdoníthatja, és ha egyes institutioinak szemléleténél nem is ragadtatunk el többé: de örülnünk kell végtelenül, hogy fenáll; mert a békes haladásnak, a reformnak elég mezőt nyújt. Bukása nem csak megsemmisítette függetlenségünket, szabadságunkat: de magával ragadta volna jövőnk minden reményeit, egyetlen díjt a gyötrő vágyakért, s egyetlen kincsét a millióknak, mellyen a mindent nélkülöző állapotban csüggenek. Azért benső tisztelet ez alkotmányíránt minden honfitól, s megvetés az idegennek, ki mámorosfejével ide hányatva, azt, vagy „constitutionalis mozgalmainkat“ gunyolni merészli.

Igy a magyar alkotmány általános szempontból.

Fő életere ennek a municipalitás. Ujabb időkben vizsgálatink kedvencztárgyaul tűzök ki megyehatóságainkat ismerjük mint ötvenkét, (most már négyel több) fejjü hidrát, ismerjük mint gatantiáját alkotmányunknak, és ez idő óta kétszeres hévvel ragaszkodunk hozzájuk. De tud-

jük e, milly viszonyban állnak ezek az egész néphez; jövő fejlődésünk mennyire függ tőlök? nem lesz tehát ártalmas a leplelt ellebenteni, hogy mik minden emberi intézetnek sajátja, a hiányokat is felfedezhessük — milly fonák, a finansialis oldal, mik a status hatalom — különösen a végre hajtó, s biróinak egy személybeni párosításának következményei: pedig, uraim, jótékonyága a municipalitásoknak leginkább ezektől feltételeztetik. A toll, melly ezek megfejtését tűzendi ki célul, üdvös szolgálatot teend a honnak, mert ne felejtjük el, míg összes érdekeink kifejtésén csak időszakonként munkálkodhatunk: szakadatlan, és háborítlan tehetjük azt az 56 megyei érdekekért, mellyek utóbb mégis összefolynak — közös céljában a honnak. Én szorosan ragaszkodva kitűzött célomhoz, a municipalitásokról csak úgy szóllandok, mennyiben a reform és nemzetiség jövőjével összefüggésbe hozhatók, és mennyiben közvetlenül befolyanak a nemesség jellemére, politikai állására és erejére.

Municipális rendszer szabad statusok mozgékony életében anyaga az állandóságnak. Statusok, mellyek nélkülözlik ezt, sebes változatok, forrongások veszélyeinek tétetvék ki, s ha ezt elvileg himni nem akarjuk, tekintsünk Franciaország állapotára, melly üdvös reformjainak eredményét épen ennek hiányából teljes mértékben nem elveszheti, — s miért ez? mert a több részekre felosztott status hatalmat nem lehet egy csapással megdönteni úgy mint az egy ponton összegyűjtöttet, s mi itt az általános változatról mondatik, érteni kell azt a legapróbb ujitások — javításokrol — s itt, uraim, az egy-

szer nem áll a „*divide, et impera*.” De ebből a legsebesben vonatható következmény az, hogy a rendszer nehezíti a haladást, s ez ismét nem a legkedvezőbben alkalmazható reánk, kik ha körültekintjük magunkat, mindenütt az elmaradás gyötrelmektől telünk el, és a meggyőződéssel, hogy tán nincs eset, melyben haladásunk elég sebes volna — és ez mind igaz — de miként alább bővebben ki fog tűnni, ellensúlyul ezeknek ott van a nemzet jelleme, mely önértékének mellőzésére bírja, ott a legujabb történet tanulságul, hogy némely körülmények közt a haladás édes képeitől megválva, a maradás érdekeiért kelle küzdenie. Igaz, hogy a centralisatio mellett könnyebb a haladás, a javítás: de nem ritkán történek, hogy ez nincs szellemében az egésznek, s így jótékonyága az ellenakaraton, szokásokon megtompul, elenyészik, míg a helyhatósági rendszer mellett minden újítás inkább kifejezését képviselve az összes nemzet akaratnak, szilárdabb erő által kísértetik. Hozzá szavát mindenki adhatja, akaratát kijelentheté mindenki — s ezért e mellett félni nem kell, hogy a változat szükségtelen volta vagy koránsága a reformnak, nem tetszést, ellenhatást vonand, maga után — olyat, mely veszélyesen hatna reá vissza. Ime a municipalis szerkezet mint óriási erő, mely haladásunkban kísér, s minden lépést, melyet előre tevénk, biztosít; ime mint eddigi alkotmányos életünknek úgy jövőnk fő garantiája.

Helyhatóságaink egyfelől mindannyi fészkek, melyekből a törvény keletkezik; másfelől mindannyi körök, melyekben a tartományi, megyei érdekek képviseltetnek,

s én egyik fő becsüket éppen ebben találom fel, mert hiányával az elsőnek a nemzet apró részekre eltagolt gondja, figyelme mellett elvesztené az összefüggést, melyet a honnak a törvényhozásba összefolyó céljai képeznek, s minden tartomány mindannyi önzés, mindannyi magány haszonkereset térhelyévé válnék, hol a nemes versenyzés helyett a szűkkeblűség és egymás fölötti uralkodás szelleme vinnék a főszerepet, az országkormányzat megnehezednék, s a törvényhozás magas céljai nem egyszer, a végrehajtásé igen gyakran hiúsíttatnának meg. Azonban így minden hatóság saját és a hon ügyének előmozdítására meg van hiva; amaz belőlünk megye — ez hazafit képez; amaz által nyerjük a megyekormányzati jártasságot, ez által a törvényhozási értelmet; részünk a megye igazgatásával foglalkozik főleg, részünk főleg a törvényhozással — és ez által lesz a nemesség testülete azon férfiaknak, kik kezeiben az országkormányzat letéve van.

És milly eredményekre jutánk ezek által? A nemesség birtokában látjuk a status-kormányt; és ki nem látja ebben a hatalom igen nagy factorát? A nemességet látjuk birtokában az értelemnek. Ez értelmességnek önkormányzati, de még inkább törvényhozási részvételénél fogva naponkint emelkedni kell; és itt az értelmesség ereje most még egész terjedelmében nem mutatkozik; de jövőnk fényesen ínt felénk: mi tilt, hogy a statustudományokat a legapróbb elemekig sajátunkká tegyük? korunk a legkönnyebb módokat nyújtja reá. Szónokoknak születünk, s ha nem, azokká képeztetünk, párosítsuk azokat elragadó szónoklatunkkal, és értelmességünknek megadók az életet,

és így hatalmát sokszorozók. — akkor majd felkiáltunk: van e nép, mely érdekeit jobban értse, és ez értelmet jobban használja?

Ott, hol a nemességről szóllunk, kihagyhatjuk e a historia szellemi erejét, melyét az ez osztályban ápol? Az ezer éves történet nem egyéb mint visszaragyogása a nemesség életének. Pedig sok erő fekszik az érzelemben, mellyel a letűnt idők emlékein csüggünk — apák gyermekeikre szállítják sajátukat, emlékeiket, és a hálás utódok megőrzik azokat. Így az egész nemzet. — Az ősök dicsőségét az unokák öröklik; és a nemzet, melly ez örökséget őrzi, sokat veszthet, szabadságát, függetlenségét: de nem a reményt, viasszaszerezhetni ezt; fájdalomiban megtompulhat, elcsüggedhet: de nemzet lenni meg nem szűnik. Az ősi dissőség, — Vannak példák — Uraim: mint látatlan erő támogatja ezer évek után is az ébredő unokát, ragyogó képeivel lelkesedést teremt, és bizalmat, és bátorságot önt a kebelbe. Illyen az őskor történeti emlékeivel. Ott az előkor eseményeiben fekszenek a példák, mellyeken nekünk is fel kell melegülnünk; ott az ezer — éves nemzeti életben a tanulság, mellynek ezeréves jövőnkre kifolyni kell. A saját ütközett majd nem kiirtá e nemzetet, s egy század után reája Nápoly falain lobogtak zászlói; Várna majd nem halálos sebet hozott reá s fél-század múlva három ország fővárosi nyiták meg kapuikat seregeinek; — és a történetek sötét lapjain is azokon, mellyeken könnyek vagy fájdalmak közt halad át a honfi kebel, van tanulság, igen sokoldalú tanulság; és ha felgyűladunk a dicsőség emlékein, és elmélyedünk az elha-

nyatlás lapjain: akkor birjuk azon szilárd pontot, melyhez jövőnk felderítési cselekvényünkben ragaszkodhatunk.

Megvallom, újabb korunkban a hidegség, a közönyösség leélt időnk iránt nem egyszer elkomolyíta Jövőnk számtalan mosolygó képei között elménk nem képes e az ősieknak tért nyújtani? vagy az újabb kor világhősei mellett elenyésznek a Hunyadyak, a Bátoryak, és ha igen, sorsuk felejtetni? Nem akarnám csökkenteni a lelkesedést jövőnkért — Magyarország lesz, én is azt tartom; de nem mondom: Magyarország nem volt! mert megfosztanám a lelkesedéstől, meg az önbizalomtól; és a jövőnek homályos szövevényei közül tudnék e olly bizonyos, olly elemző képet alkotni, mint a múltban készen áll? tudnék e adni színezetelben, árnyéklataiban annyi bájt, annyi ingert, hogy képzeletünket, heveinket magával ragadja? a jövő bizonytalan — a múlt lett dolog. Könnyebb megóvnunk az őszobrokat az enyészettől, mint ujakat alkotnunk. Azért őrizzük szüzen kebleinkben a történeti emlékeket, és gyakrabban pillantsuk át a lapokat, hogy a néha csüggedő kebel új meleget, a néha elkomolyodó új örömet, s vigasztalást, az elragadott komoly tanulságot — az egyetértés szükségét szíhassa fel rólok. Legyünk ismét ragaszkodobbak az ősök korához, mert, ismétlem, sok szellemi erő rejtezik a történeti birtokban, melly hazánkban majd kizárólag az osztálye, mellyről most szólánk.

Igy látjuk a nemességet birtokában ennyi erőnek, ennyi hatalomnak. Ezeket pedig tudnunk kell, mert a nemesség a földtulajdonnal, az alkotmány kedvezéseivel bi-

ró osztály, a historiai nép, az energicus jellem, a tartalomdus politikai értelmesség, a lángoló honszeretet, képviselik a magyar elemet, ellenében a változatoknak, kitett műiparvagyonnak, ellenében osztályoknak, melyeket sem hasonló jogok, sem az az értelem, sem az a honszeretet, politikai mozgalmakban nem vezet, nem ösztönöz.

Illy viszonyokban a többi osztályokhoz, illy erőkkel felruházottan tett e mit, hogy magához kösse az elszagatott polgártársakat, hogy vigasztalja a szenvedőt, hogy a jogtalannak megadja azt, mit ez természetesen követelhet? Érdekes lesz vizsgálni ezt; mert ha igenlő leend a válasz, ha felleljük a résztvevő kebelt, fel a boldogító vágyat, fel a megkezdett tett pályát: akkor a magyar nemzetiségnek fényes diadalát mutattuk ki; azt melyet a nyert sympathiák által vitt ki magának; megnyeré a bizodalmat, meg a polgártársszeretetet, és az első kézzszorítás által a nemzeti egységnek megvettettet alapja.

A nemzet akarata sokfélekép nyilatkozik; — minek elősorolni az ismert organumokat, — nálunk legtisztábban legerősebben nyilatkozik a képviselet által: nálunk a képviselt nemzet a nemesség; — ki ezt ismerni vágyott véleményében akaratában, meghallgatá a képviselőség követeléseit az utolsó évtizedben; és vak volt, ha nem látá a segédkezeket, melyeket milliók felemelésére kinyujtott; süket, ha nem hallá a vigasztaló szót, erős követelő hangot, s a kis diadal feletti ujongást; és rosszszivü volt, ha a tiszta vágyakat, szándékot félre magyarázta.

Ott latjuk a nemességet a legközelebbi évtizedben a népszerű reformok pályáján, semmire mint önerejére támaszkodva, mindenek, még sympathiája nélkül azoknak is, kikért olly hön dobogott keble, kikért olly csüggedetlen, olly határozottan küzdött. Ott látjuk őt készen meghasonlani önmagával, készen a poharat üríteni, melyet e meghasonlás ez egyenetlenség számtalan keserű eredményei töltének meg, és meghasonlani egy felsőbb hatalommal is; itt álljunk meg: három év beszél ennek bús következményeiről, és ne vonjuk el a lepelt, mellyel jötevő kezek azokat előlünk eltakarák.

Ha a tanácstermeket százezerek övezék közül, kik lelkesedés és örömríadás közt fogadák a be- és kilépőt; ha milliók esengtek hallani, olvasni a parlamentaris harczok folyamáról, kimeneteléről, ha hatalmas közvélemény állta támaszul a háttérben: mennyivel sebesb, mennyivel bizonyosb volt a küzdés! Mindezek hiányoztak, s az eredmény lön, hogy az annyi áldozattal kivitt kis diadal is mindenkinek inkább, mint a nemességnek tulajdonítotték. S midőn így közepén nagy népnek, az általa olly hön öleltnek törekvéseiben ismeretlen támogatlan haladt: ki fogja vélni, hogy Europa tapsolta felléptét sympathiával kísérte haladását? Számára ennek hazánk egy folt a földabroszon; nemzetünk egy szó a lexiconban; a nemesség pedig mi más, mint kis kényurak nagy testülete — hisz ezt a történet így tanítja, a 18. század pedig így jellemzi! — Uraim, várhatjuk e joggal, hogy kik hazánkban ujjabb törekvésünkben nem ismertetünk, külföldön fogunk ismertetni? mégis keserűen metszenek külföldi „poeták, kóborok“

gúnyai, melyek elmaradásunk fájdalmait halmozzák; de kik a feljajdulást tapasztalák, azok örülni is fognak a jelenetnek, mert látják, hogy ez maga újabb szellemiránynak kifolyása.

Mutassatok nekem ehhez hasonló kiváltságos osztályt! Illyen volt a francia nemesség 1789ben s előbb? Általa és hasonló irányban történtek a változatok? általa szivárgott át a democraticus elem a status életébe? Legkevesebbé! Franciaországban e korban hatalmas és számos középosztály létezett, mint egyetlen jó következménye a colbertismusnak; ez kezdé meg a mozgalmat s magával ragadá a nemességet, melly akarva, nem akarva a feltornyosuló erőnek engedni kénytelenítették; a középosztály folytatá s bevégzé a mozgalmat. A nemesség jog és szabadságtalan, talán ma is ott kéjelegne Versaillesban, üres czimek, rangok, erőtlen hivatalok után kapkodva; ma is felsőbb régiókban usznék, megvetőleg pillantva alá a polgári társaság terrenumára. Ismerjük a parliament reformtörténetét Angol honban: majd 40 évig veré vissza itt a nemesség a népszerű szellemet, és csak akkor engedett, midőn a nép már fegyverhez nyújtá kezeit.

Mindenütt így történt ez; beszél a historia, hogy a nemesség előjogairól csak akkor monda le, sőt kizáró jogaiha csak akkor fogada mást, midőn erők állottak elő, melyek a diadalt magokban hordák. A magyar nemesség egészen ellenkezőleg — hatalmas erők akarák a czéltól elvezetni, a pályáról leszorítani; de ez szilárd volt feltételeiben, miként tiszta szándékában; süket-néma volt, kiért küzdött, de ő nem csüggedett: folytatja harczeit, ju-

talmat nem a jelenben, hanem a késő jövőnek áldásában keresve — atya, kisdéd gyermekének jövőjén fáradoz, midőn sem elméje még nem foghatja fel, sem nyelve nem rebegheti a hálát. Ilyen volt a magyar nemesség; öntudatában találá az örömet, s keblébe temeté el fájdalmait, keserveit. Eleget tőn-e tehát polgári tartozásának, hogy alkotmánya vagyont, értelmet, majd-nem kizárólag nála tett le? eleget tőn-e kora kívánatinak? eleget-e hát ősi emlékeinek, hogy az egykor dicső hazának csillaga ismét felragyogjon? — lemosta-e a zsarnokság, a retrograd, a hálátlanság szennyét önmagáról?

Ez a magyar nemesség az utolsó évtizedben. Addig alkotmányos életében mindenütt látjuk a ragaszkodást régi jogaihoz, de ki fogja azt rossz néven venni? E régi jogok sok százados életéből folytatnak ki; ezek birtokában lőn egykor nagy és hatalmas, és midőn a két százados harcok alatt majd elvérzett, e régi szabadság, ez ősi aristocraticus alkotmány úgy a kelet, mint a nyugot ellen megmenté nemzeti életét. Uraim, csoda-e, ha ez most is fenáll nyomasztó szabályival úgy mint dús jótéteményével!

1789ben kezdődtek a francia mozgalmak; hazánkban felölök homály borongott; sajtó, hírlapok csak az eseményeket adák elő, és a nemzet borzalommal tölt el; mindenütt a guillotint látá, mellyel Dantonok és Ropespiérreek véres játékot üzenek; előtte az új doctrina és lázadás, a mozgalom, és rém egyet jelentének, s az újabb eszmék, mellyek e szomorú eseményeknek akaratlan teremői lőnek, Magyarországhoz nem elfogadást, de be-

jövetelt sem találának. — Az 1790ik esztendő bennünket is ingerülten találta ugyan, de az indulatot nem gerjeszté új alkotmánynak követelése, vagy megtagadása, hanem kiforgatása az ős aristocraticus alkotmánynak, melly már a XVI. század elején felelős kormánnyal láttatott el. Ehhez járul, hogy nálunk vagyonos, értelmes középosztály, polgári rend, fészkei a democraticus elemnek, hiányoztak, vágy és kérelem, kívánság és követelés nem léteztek; és így ki fogja itt osztályszellemnek, önzés — kényuri vágnak tulajdonítani ez indulatot; akkor még népszerű eszméket nem birt, a polgári osztályzást a status céljaira nem a szemmel néző. Ezt tulajdonítani kell a szabadság szeretetnek, melly szabadság csak benne, csak általa élt; s csak így élhetni vélelt. De ebből a jövőre, boldogságára a népnek származott, hogy fenmaradott, a békes alkotmányos út, mellyen minden javítást, minden népszerű intézkedéseket létesíthetni, s így a következés lön, hogy a nép a szolgaságtól, a hon az erőszakos, talán véres rengekétől megmentetett — és ezeket az idő bizonyítja be, mert a reform pályáján ott látjuk már a nemességet, s a béke üdvei közt nyugton nézünk a jövő elébe.

Igaz, még a mult évtizedben is történtek dolgok, melyekből sokan az önzés, az uralkodásvágy gyanúsíthatják kezdék előidézni, igaz, akkor is, midőn már olly sürges szükség, olly hangosak voltak a követelések, a fenálló jogok melletti harcokkal látjuk elfoglalni a tért, időt mellyet a nép legméltányosabban követelhetett, nem érdemlett sorsa keménységeinek enyhítésire. De uraim, jegyezzük meg, hogy a jövőben rejlő jogállapot felé csak

vágyak, a fenálló szabadság felé emlékek is vonzanak; amaz remény, ez reánk szállott örökség; az kép, ez valóság — hogy megértsetek: az tőke, ez kamat. És jegyezzük meg, hogy okok állanak elő, mellyeknek következményei lőnek a vitatások, de mellyek kívül estek a térmезőn, mellyen a nemesség forog; és jegyezzük meg, uraim: kinek birtoka nincs, meg fogja azt osztani más-sal? és ha szükítettik a mező, mellyen kis számával áll, mikint térend el ott a 10 millio? Itt a nemesség kétszeresen küzd: magáért, és nagy számu jogtalan polgártársaiért. — De így az idő halad, az erő a jövő haladásra nézve elvész, és ez fáj a nemzetnek.

Valóban e hazának kétszeres szerencséje abban áll, hogy a nemesség az alkotmányt fentartá, s hogy csendes békés érzélemmel lépett a reform pályára, mellyen jel-szava: egyik ember nem kényura másikának; minden polgárnak jog. — Eddigelé cselekvényében semmit egyebet ki nem tüntetett, mint azon philanthropicus érzelmeket, az édes buzgalmat az emberiség iránt, tekintet nélkül önmagára, vagy az általunk kitűzött nemzeti egységre. Hogy a reform. pályán a nemesség meg ne maradjon: arra nincs valószínűség; ez irányhoz önmagának érdekei is társulnak; — mert ha forgásával az időnek ki is vetkőzik nevéből: nem áldozandja fel szabadságát; ha némelly előjogairól lemond: értők gazdag kárpotlást nyerend; a szük-ség napjaiban pedig nem lesz magára hagyatva.

E reformnak töméntelenek tárgyai; alig van hirlap, alig van felszólalás gyűléseinken, melly illyet nem foglalna magában; és e jelenetnek végetlenül kell örvende-

nünk, mert a sok közül a nemzetértelem majd felmeríti a legszükségesebbeket. Én itt csak néhányról szőllandok, melyek nemzetiségünk kérdésével szorossan összefüggenek; meg vagyok győződve, hogy az egység sokban épen a reformot feltételezi; és épen ezért, valahányszor bár mely reformot megkezdiünk, tekintsük az eredményt nemzeti egységünkre, és ezen elvnel fogva tegyük a választást, kiválogatva és elsorozva a czélszerüket, hagyjuk el az ártalmasokat addig, míg idő s körülmény ártalmokat megszünteték, s úgy alakíták, hogy a nagylétünket előmozdító statusgépbe beilljenek.

Leghatalmasb factorát a nemzeti erőnek a földtulajdonban látók, és láttuk: hogy e földtulajdon csupán a nemességre van szorítva. Ezek után a következtetéseket vonjuk: innen, hogy a jószágérték nincs a lehető magas fokon; innen, hogy a földek nincsenek mindig szorgalmas, még kevesbbé vagyonos kezekben; innen, hogy annyi milliobecsü termék, annyi millio tápláléka vesz el évenként; — és innen főleg a hitelhiány, és ismét ebből, hogy annyi földeink egészen műveletlen hevernek s még többek félig művelten vannak, mindezekből pedig az évenkénti nagy veszteség és vagyontalanságunk. — És ezek után felkiáltunk: általános reform! mely a földtulajdon zárait mindenki számára megnyissa — birtokképesseg mindenkinék! ez fogja vagyonságunkat, gazdagulásunkat óriási karokkal emelni. De, uraim, e tekintetnek kizárólag határozni nem szabad; nem pillanatnyi gazdagulás, de biztosított jövőndő, nem csak vagyon, és gazdagság, de nemzeti lét, nagyság és boldogság kell hogy vezessenek.

Nálunk más iparágak hasonló kedvezésekkel nem bírnak, tegyük ezt hozzáférhetővé mindenkinek, és minden erő és minden elem ide szivárgand; és ez nem vonandja-e maga után gyöngülését a magyar elemnek, mely, mint látók, főerejét a föld tulajdonban találja? nem törtéendik-e, hogy ez iparforrást is idegen elemek lependik el? s mi hatással a nemzetiségre?

Mi történt eddigelő e tekintetben? ki részese lön e földnek, az a magyar elemet is elfogadta; mert e jótétemény a nemesség körén belül helyheztetvén, csak kevésnek jutott osztályul s így a csekély erőnek fel kelle olvadni a nagyobbban. De e szám így egyszerre a legnagyobb, a mostanit sokkal felölmuló leendő — s ekkor lesz e elég erős magyar nemzetiségiünk magába olvasztani ezt? nem valószínűbbé hogy régiebb elemeiből naponkint vesztvén, a helypotló idegen elemeket szerte terjető sajátaikkal elfogni képes leendő? De azt gondoljuk ezekre: földünkhez most jogok vannak kötve: e jogokhoz a nemesség közén juthatni, semmítsük meg a közt s a jogokat alapítsuk a földbe, és e jogok bírandnak az erővel: felolvaszthatni az idegen elemeket. Igaz, a birtokképeség megállapítása csak úgy történhetik; de akkor a jogosságnak, különösen a politikainak alapja hogy áll hazánkban? jogosságot nyújt a születés, jogosságot nyújt a birtok; és mi meghagyjuk mind a kettőt egymás mellett — mit tevének ekkor? political jogosságra házi függetlenség szükség; és mi megszorítottok a vagyontalan, a függő jogosok számát, és eszközt nyújtánk a vagyonnak, a pénznek: kézbe ragadni a hatalmat, és megdöntve a születés

— aristocratiát teremtők a vagyon aristocratiát; és kicsavartuk a hatalmat kezéből a nemesség középosztályának, annak, mely háza csendes tüzhelyen leggondosabban őrzi a hon-, a szabadság- és még inkább a nemzetiség iránti szerelmet; és eljön a nap, fáradalmi után felmelegülni a csendes lángok mellett, és összegyűjti gyermekeit és ezeknek kebelébe is elhat a meleg; a nemzetiség pedig ez által él, ez által hal. — Az új osztályból hiányzani fog a hasonló ragaszkodás a hon és még inkább a nemzetiség iránt, mert ez sem a házi, sem a historiai emlékekkel nem bírand. — És minden jogokat, például a hivatalképeességet is átruháztuk e a földre, s általa az új osztályra? ha igen: ekkor az osztály, melyben a teljes jogosság gyökerezik, meggyengüle s vele a political hatalom, melyet alkot, — s még milly anomaliák történtek ekkor! kün a földeken teljes egyenlőség, ben a városokban jogtalan testület a polgárság; kün szerezhethet bárki birtokot, s így jogokat, és e szörnyű nagy szám mikint fog majd fejenként személyekinti szavazatadásával kormányozni megyét, — ez minden kormányzatot megsemmisít. De majd megalapítjuk itt is a képviselőt! Ekkor elvesztők az eszközt, mely a municipalitási jogok gyakorlatánál, elvezetésénél fogva üdvösen hatandott nemzetiségünkre. És megalapítunk majd jogalapul bizonyos holdakat 100 — 50 holdat például; ekkor hazánkban sok százazreket fosztánk meg a jogtól; ki nem látja itt a komoly képeket elővonulni; — és megfosztók a százazreket, kikben nemzetiségünk nem csakély ereje nyugszik, hogy százaznak adjuk által.

De ezek engem czélomtól igen elvezetnének: én a birhatási képességet nemzetiségünk kérdésével akarám csak szembe állítani; különös értekezést, terjedelmesbet ennél kívánna még e tárgy; röviden azonban azt jegyzem meg, hogy a birtokképeség a jelen viszonyok között jogalap-változtatást, ez pedig töméntelen political bonyolulásokat vonna maga után. Hogy az nemzetiségünk ügyét játékra tenné; megfosztaná a támaszponttól, mely a municipálitásokban s az ezek által létező viszonyokban alapszik; a sok feltoluló elemet vagy örök harczra ingerelné egymás ellen, vagy tulsulyt adna az egyiknek, de felolvasztani nem bírná a másikat: mind a kettő által a nemzeti egység hiányának vészes eredményeit idézné elő.

Mindezek azonban a birtokképeség jelenkorát illetik, mert el fog jönni ideje ennek is, és ez idő az leend, midőn megelőző reformok által más political elemek is fognak keletkezni; midőn a nemzetiség ihletével minden kebel eltelendik; érthetőbben: midőn nemzetiségünk sajátta lett azoknál, kik most ez előjogos tért meglepnék. Azért ez olly ága a reformnak, melyet fel kell függesztenünk addig, míg az idegen elemek megmagyarosítása elhatároztatik; addig, míg jótékonyágához szövetkezett relativ ártalma a nemzeti hév által elpárologatik.

Igaz, az örök megváltás által a nemesi vagyonnak egy igen nagy része political sajáttságából szinte kivetkeztetik; — és meg kell vallani; ez ha egyszerre történik, igen érezhető volna; de ez birtoka volt a nemességnek, mellynek telyes hasznát nem vehető, melly kezei közt nem volt s mellynek tulajdonjoga inkább törvénykönyv-

ben, és illusioban mint valóságban létezett, s mit egy részt a nemzethatalom vesz, az kipótoltatik fejlődésében a sok milliónak, kiknek kebelén lassankint fel fog virulni a hon szerencséje. És, uraim, látni fogjuk, mikint fog e fejlődés által a nemzetiség elősegítettetni; mikint szivárgand fel az ezrekbe, közvetlen befolyása és munkálata által a nemességnek, a magyarnak, a nemzeti élet — mert fenebb is mondtam: sebes a szabadság működése lassabb a nemzetiségé.

Ennyivel — mi az örök megváltás szabad vagy kényszerített, mindegy — tartozánk letörlesztése a könnyeknek, a nyomor csökkentésére; és ha ki többet követelne egyszerre, azt mondanám: a föld nagy része tulajdonul megszereshető; a politicalai joghoz függetlenség és értelem kívántatik; ki pedig polgárok számára követelné azt, statustanilag azt felelném: előbb önköritekről, öniparágiaktokról gondolkozzatok; nemzetgazdasági nézetekből azt mondanám: ha a kedvezés, a jog mezejét feltárom: nem e oda fog özönlöni vagyon, pénz, — és müipar s kereskedés nem e megfosztatik az üzettől, nem e senyvedésben marad e két iparág.

Statuséletben földolog a financialis szerkezet. Alkotmányos mint absolut országok ügyekeztek rendbe hozni financialis ügyeiket; és mi miként állunk e tekintetben? korona — egyház —, kamarajóságok — országjüvedelmek: só, harminczad, bányák, azután országgyűlési adók — megyei kormányzat, községigazgatási adók, ezek képezik ugyan financialis életünket, de hol bennük az alkotmányos elv, az, melly által a képviselő létezik, s

kezdve a legmagasabb kezeléstől, le egész a legalacsonyabbikig, hól a mellőzhetetlen közjogi maxima „kinek fáradságaiból, sajátjából vonatik el, annak egyezése által ajánltassék, s vizsgáltassék meg az adó“ legyen az status, megye, vagy község! Mindezekkel alkotmányos létünk feszes ellentétben áll; és hol a kivétel, a felosztás igazságos, nemzetgazdaságilag józanlott alapja? — egység itt sehol, alkotmányos elv sehol. De létünk ez oldalú fejtegetése e rövid értekezés korlátain túl áll; teljesen megvagyok azonban győződve, hogy e tárgy fontossága az elmélkedés, az irodalom mezejéről nem soká fog elmaradni: mert önmagunkra, egyediségünkre kell csak tekintenünk, hogy átlássuk milly érdekes a financialis gondosztály, mi függ minmagunkra a helyes vagyonkezeléstől, — én csak azokat mondandom el, mi nemzetiségünkkel közelebb érintkezésben van.

A nemesi földbirtok egészen adómentes; hogyan hogy háromnegyede az egész földnek adóment, és mégis az országgép mozog? onnan, hogy a status egyetemi bevétele e célra elegendő. Itt, igaz, a priori nem szólhatunk; de bizonyosak lehetünk, hogy ha ellenkező történék, rég ismernők a bajt. De nem elegendő, hogy a statusgép fen ne akadjon — mert ki fogja egyednek ugyanint statusnak csak a fenmaradást célul kitűzni? És itt, mit a múltkor elmulasztott, helyrehozni a mi kötelességünk. Én az adómentességben igen sok erőtlátok rejleni; itt a nemzet értelmétől függ ez erővel úgy gazdálkodni, hogy abból nemzetiségére erő folyjon ki. Jelen éretlen körülményeink közt általános financiai reformról álmodni sem lehet; de mi viszo-

nyainkra a legkedvezőbb fényt lövelli e tekintetben, az, hogy e forrást szabályozhatjuk, úgy mint tetszik; itt szabad ajánlat, itt számvizsgálat, itt felelőség, itt takarékoság ösztöne — minden a legkedvezőbbben áll, a nemességtől függ: e nagy erővel gazdálkodni. — És hogy örömünk teljes legyen, meg kell említenem, hogy e pálya megkezdve van országos ügyekre ajánlatokat tenni legkészebbek vagyunk. Musaeum, játékszin beszélnek ezt, és ha az országgyűlések évkönyveibe pillantunk, többeket is lelünk fel bennök. Ha vannak források, melyek a status napi szükségzeit fedézzék: a nemesi birtok legyen az, mely nagyobb czélok valószínűsítésére áldozzon, áldozzon javára a hazának, kifejlésére a nemzetiségnek. Senki se legyen az, ki hona javának előmozdítása terheitől kivonni akarja magát. Statusegypárunk mozog: de mindenben hátra vagyunk — eredménye mostani financialis rendszerünknek; akarjuk, hogy intézeteink, szabályozott folyamaink, utaink, kikötőink legyenek? nyuljunk erszényünkbe. Isten! mi áldozatába került őseinknek a hont megtartani — a harczos idők költségei hány családot nem juttatának tönkre! és mi, kik a megtartott honnak javait csendes békével élvezzük, semmit nem fogunk áldozni? Korunk a béke kora, és mi nyugalomban dőzsölve felejtsük e a jövőt! — Nem — áldozni, szóval, tollal, pénzzel: ez feladata a nemességnek.

És itt két eszmét kell újra megértenem. Az első igazságos felosztásra nézve a nemesi birtok felmérése s osztályzata — mi nem fogjuk többé mystificálni magunkat; a XIXd. század közepén pedig tisztában vagyunk a szabadság eszméivel, tisztában minden erőnkkel, ellenében

a hatalomnak, mely elől magunkat ez oldalról elpánczélozni akarók; nem asszonyos féltékenység, nem dugósdí, nem homály: hanem férfias érzete jogainknak, közvélemény tisztakeblü kormány, és igazságos fejedelmek kezéskednek az önkény ellen — szünjék meg palástja lenni a fukarságnak, szünjék meg fegyvere lenni a tudatlanságnak; és mi világos eszméivel a való szabadságnak, a nemzeti dicsőségnak, nyissuk meg a forrást, melyet apáink olly félenken rejtegetének — a mostani rendszer mellett tovább is tenghetünk, de mi élni akarunk érzetével annak, hogy tagjai vagyunk áldozni kész s így nem dicstelen nemzetnek.

A második eszme itt a nemzeti kölcsön. „Nemzetünk szüz” — büszkén mondogatják sokan — „nemzetünk meddő” felelhetnők reá. Van ez intézvénynek is némelly árnyék-lata; ez is elfajulhat mint sok más; ha az elsőtől meg sem is menthetjük egészen: örré állítjuk az értelmet a másiknak, s itt minden attól függ, hogy meggyőződésé menjen át bennünk, a különbség a terméketlen — improductív-, és termékeny — productív — adósságok közt hogy soha az elsőkre semmit a másokra mindig szavazni készek legyünk — nem céltalan háborúkra, nem fénypazarlásra, nem gondatlan hivatalkodásokra, de igen, nemzetiségünk terjesztésére, igen, materialis kifejtésünkre, utak, — csatornák, kikötőkre, mindannyi czikkeire a másodiknak. A productív adósságok a statusban mindenkre jótékonyan hatnak; jövedelmeit mindenkinek nevelik; ime az alap, melyből a kamatok önként kifolynak — az idő pedig sebes forgásával halad, és a kamatosztalék csak részét te-

endi az összegnek, melyet a kölcsön erszéneinkbe juttatott.

Fontos e tárgy, kivitelében nehéz, eredményeiben gazdag, s itt bátor vagyok honunk publicistáit felhíni, ne hagyják műveletlen e bányát, tegyék elmélkedésük tárgyává, és szüleményeit ennek siessenek bemutatni a hazának. Éjszakamerika hadi adósságaiból egészen kitisztult, és productiv adósságok halmozatában egyik status a másikkal versenyez. Britanniának sok terméketlen hadi adósságai közt vannak, melyek kereskedése terjesztésére s biztosítására fordítottak, és a nagy mennyiségnek kamatai alatt naponkint szaporodik a nemzeti vagyon, az adóalap. Belgium újabb időkben statuskölcsönön állítja vasutait — de itt e tárgytól megválok, a feltétellel hogy más tágabb mezőn találkozzam vele.

Financialis szerkezetünkbe vág a házi-pénztár terheinek elvállolása; ez; mivel köznépünk sorsával is összefügg, tárgyalását alább találja.

És ha ezen nézetek után azt kérdené valaki: mi tehát az elv, mely a nemesség reform irányu alakulásában uralkodjék? Az elv, hogy a nemzet némely institutioihoz az alkotmánynak ragaszkodjék addig, míg ezek erejénél fogva nemzetiségének nagyobb terjedelmet, biztosb állást, és mindent alapjában átható erőt adott; és ismétlem, javítson magán és a népen mindig és szakadatlanul — de örökké a' legéberebb szemmel nagy nemzetiségi jövődjére.

Szóljunk most a polgárságról.

Polgárság.

A polgárság városokban lakik; kézműveket s kereskedést űz; az alkotmánynak sok kedvezéseiből ki van zárva. A polgárság főleg idegen nemzeti elemeket, idegen fogalom-, nyelv-, szokásokat képviselő testület. E polgárság mindkét szempontból figyelmünket teljesen megérdemli, akkint, hogy ha részvétlen, a hideg, egykedvű tepedéséből felébresztessék; úgy, hogy az ellenség a magyar elemhez simuljon; és úgy, hogy a sokban jogtalan az alkotmány jótevő körébe felvezetessék. Hazánk, és nemzetünk ha e két célt együtt érte el — a boldogság, ha magányosan — a szakadás, az egyenetlenség magvai csirázandnak fel előbb utóbb kebelén; ki nem látja, milly ártalomra, milly veszélyre!

Ki megérte bennünket elől mindjárt, hol célunkat említők: az tudni fogja előre, hogy ez osztály jövődö alakulása reform, és nemzetiség tekintetében kitüzött célunkat főkép illeti.

A polgárosodás történeteit ismerni nem nagy feladat. Fel kell nézni a sziklák ormaira, oda, hol egy hosszú kornak művei porlanak, és onnan alá a tengerek és folya-

mok partjaira, hol a jelen fényes, ifju életét kéjek közt éli. Nem azt akarom mondani, hogy korunk csupán városokban él; de azt, hogy a városok felsőséget tiznek a többiek felett. Az ész az erőszak fegyvereit legyőzte; az ész, és értelem fejlődésnek pedig nem elszigetelt várak sem kastélyok, vagy lakházak, de a mindent összpontosító városok főképen fészkei. A városok sajáta: gyárok, kézművek, mesterségek, s kereskedési élet; ezekhez a mozgalom, az élénkség, az ifju erő társul; mind ez örökös együttlétet, az eszmék örökös cseréit feltételezi; ez által lesznek szülői az értelemnek és vagyonnak; az erők pontosult léte által pedig a hatalomnak s így a felsőségnek a polgári társaságban. Az, ki a kézművek, és kereskedés számára a statusintézmények kedvezéseit kivíta: az az értelem; a művészet, s tudományok mostani széles terjedelmének veté meg alapját, és így az uralkodást is ezeknek adá át. Mikint kellett mindezeknek előhaladni, midőn a törvények s az alkotmányok minden kedvezéseit is magokra ruházák!

Mindezek hazánkban még nem így vannak; mesterség, kereskedés a kellő pártolást mindeddig nem bírák; hogy pedig tudomány s művészetben értelmiségünk illy hátra van, ezt ne egyébbnek tulajdonítsuk — s megvallani épen ne szégyeneljük, mert hisz nemesi gögünk is talál mentséget abban, hogy sem kézmű, sem kereskedés közvetlen nem teremtenek tudományt, értelmiséget, csak eszközöi lesznek az által, hogy mindkettő együttlétet feltételez s így eszmesurlódást szül — (míg a nemesnek eszme-csere végett mérföldekre kell sokszor utazni) — hogy tu-

domány s művészet után vágyakodók könnyen felelik egymást; az egyesített erők pedig az eltagoltaknál hatalmasak. Innen van, hogy nálunk városok, polgárok mindekkorig jelentmény nélkül állottak az országban; befolyás nélkül az uralkodásra, törvényhozásra.

Azonban ezen állások mellett is mindenki láthatja; milly előhaladást tesznek városaink; mert hisz ezt látni, észrevenni sokkal is könnyebb, mint haladását a nemességnek, melly elszórva él a hazában. Száma a városi népnek naponkint szaporodik; szaporodik vagyonsága, értelme, s itt mind azon erők, mellyeket fennebb említénk. Mindez nemzetgazdasági szempontból igen örvendetes jelenet; mert hisz tudjuk, mi függ a városi fogyasztók szaporodásától a földművelésre, s tudjuk, hogy nemzeti vagyonság lehet a legnagyobb természetst feltételez; szóval: hogy érthető legyenek: pénzünk így naponkint több leend. És, uraim, e fejlődés, e szaporodás nemzeti életünk mostani még elég beteges állapotában —, most midőn felébredésünk, gyógyulásunk óta sem időnk, sem tehetségünk nem volt kellő figyelmet, pártolást fordítani a polgárságra, a műipariúzó osztályra — most illy kedvezéstelen, illy alárendelt állapotban! És most mióta tudjuk, mi az értelmiség a kormányzatra, mi a fogyasztás termékeinkre nézve — de főleg mióta józan politika megtanított, hogy az eltagolt, a fokozatos társas állapotnál üdvösebb is van, melly felé emberszeretet, szabadságvágy von, ösztönöz; mióta keblünk melegével ez osztályt is öleljük, s az alkotmány kedvezésével e nepágot is tetézni megindultunk: fejlődésének, vagyonsodásának nem-e új impulsus adatik, új termelő nyilik?

Azonban mikint áll e kérdésben nemzetiségünk ügye; az, melyhez oly forró érzelem csatol, az melytől hazánk jövője annyira függ; az, melynek az emberiség jövődjében is oly jelentékeny szerep jutott. A városok, a polgári osztály, a kereskedés, a műipar a magyar nemzetiségtől idegen elemeket foglalnak magokban; minden lépés haladásukban ez idegen elemek megerősítése, növekedése, a nemzeti egységtől egy lépés távolabb — szülője a fájdalmas érzetnek, mely sokszor előnti kebleinket: vajjon hazánkban vagyunk-e, és az ezer-éves magyar föld kebelén? így van ez, uraim, fájdalmára a magyar érzelmeknek, elkomorítására annak, ki hona jövőjébe szokott pillantani.

És miért? hisz nemzetiségünkért már félszázad óta szakadatlan buzgalommal harczolunk; egyszerű oka csak az, hogy nemzetiségünk, 's az idegen anyagú ipar nem haladtak párhuzamban. Ezt több erő szaporitá mint amazt. A nálunk műveltebb külföld elküldé fiait; ezek szakjokba vágó értelemmel, vagyonnal bírók, átszárnyalták a honiakat, s felettök magoknak nagyobb jólétet vitak ki. De ha szerencsájök, vagyonuk gyökeri e földben tenyésztek: hogyan hogy nemzeti érzelmek nem szivárogtak fel kebleikbe? Osztózom veletek, kik keserü indulattal ez ok mellett léptek fel; kik hálát, s a vett jótéteményekért térítést vártatok. Hálátlanok!! Mégis ne tulajdonítsunk e nehéz vádnak értelmet, elzárót előlök az új pályát, mellyen nemzetiségünk virágzatára, felsegélésére ök is járulhassanak. De térjünk vissza, mért nem magyarosodott a polgárság. Nemzetiségünk tevékeny pártolót a nemes-

ségnél találá. Ez földművelési állásánál fogva, széllyel szórva az országban, e cselekvényében hatást a polgárságra nem gyakorolhatott; érintkezésben nem volt vele, és e természetes elkülönözöttséget nevelé a casta gögje, melly némi megvetéssel illeté e rendet, s vele az érintkezést kerülé. Sokat tehettek volna nagyaink e tekintetben, mert az évnék több, mint felét városokban tölték; de ezek a gyönyörök, a kéjelmek zajos élvezetében felejték a' nemzeti ügy előmozdítását. —

The feast the song the revel here abounds
Strange modes of merriment the hours consume *)

De ez mind nem elég; e negatív kár nem volt elég. Ők városokban gúnyolák a nemzetiséget; kizárák köreikből a magyar elemet és idegen nyelv, szokásnak lőnek utánzóí; még neveiket is beburkolák a külföld öltönyébe, és házainknál nem volt semmi magyar, mint a pénz, mellyet magyar hazájok erszényeikbe szivárogtatott. Illy vétkes felejtkezés felett a nemzetiségnek gyászolva kelle jární; a megvesztegető példa pedig nem hibázhatá el a hatást, mert exempla trahunt.

Árva gyermek volt a nemzeti nyelv, és találkozott a nemzetnek osztálya, melly házainak csendes körében ápolta azt, és melegséget nyujta, nagy uraim, hidegségtők ellen, fáradoott, küzdött, hogy csinos öltönnnyel fedezze, hogy a szépen fejlődött szép külső tegye kedvessé; nevelte, hogy hajlékonysággal birjon előadása, hogy bájtt leheljen érzelmeibe, hogy erőtt szónoklatába, hogy síma

*) Byron Childe Harolds Pilgrimage.

de meleg, erős de gyöngéd legyen, és virasztott éjeken át e nemzetosztály, hosszú éveket — az élet örömeit áldozta fel, hogy e nevelés jó legyen, és ime, nagy uraim, az árva felnőtt, és a nemzet, melly nevelte, melly művelte, öröme gyűl — az ifju pedig erejének érzetében, bátran felfogja a guny szúrásait, metszésait: ime, itt áll az ifju, mellyet mint sínlő árvát, mint szegény gyermeket csarnokaitokból elutasítatok. Meg fog-e nektek bocsátani a nemzet nemtője? nem tudom, de e jelenet kimutatásánál fájdalmak közt fog haladni a történetíró. Nem titeket illetnek ezek, dicső kivételek! És nagy uraim, tudom, hogy az igen szép dolog; ha szép eszmék szép öltönyben jelennek meg; szép dolog, az érzelmek bájos kifejezése: nyelvünk erre alkalmatlan volt, és ti elfogadatok a németet akkor, midőn ez a művelődésnek nem áll a fokán, mellyen a franczia? miért nem őrzétek ezt meg? Hazánkban, ha már így beszélni nem tilos, az aristocrata nyelve a magyar; a német az általatok gunyolt kereskedési osztályé, mellyikhez tartoztok? Ki akartatok emelkedni a nagy közönségből, és most vagytok benne, mert a nemesség nem él egy levegőben veletek; emez falukon, ti avval városokban laktok — de én itt csak lett dolgot beszélek, erőt ebből nem építetek a jövőre semmit.

Vonjunk-e lepelt e képre? Az töletek függ, nagy uraim! mutassatok másokat a honfinak, s ez örömeben sokat fog felejteni.

Mi által hatánk tehát mégis a polgárságra? Literaturánk által? ez még magunknak sem nyújthata elég eleményt. Nevelő intézeteink? ezekben még mindig a latin

nyelv uralkodott. Egyetlen mi befolyást gyakorolt: hogy magyar szellemű megyéink városokban tarták székeiket. De ennek hatása csekély, mutatja ezt legnagyobb mértékben Pozsony, mi csekély befolyást gyakorolnak a magyarosodásra nézve magok országgyűléseink.

Nemzetiségünk körüli cselekvésünknek mindeddig igen szűk köre volt: az belső kiképezését a nyelvnek, s a közigazgatásba való behozatát illeté, mellőzésével a latinak. Távol, hogy e törekvés becsét kisebbitni vágyám: de mindezek céljainkra igen-igen elégtelenek — ezeknek megelőzni kelle azt, mit létrehozni a legközelebbi jövő feladata leend. Azt mondjátok, hogy célunknak eszköze a magyar nyelven oktatás: csalódtok, ez segíteni fog a bajon némileg, de nem gyökeresen; terjedését, de nem teljes elfogadását nemzetiségünknek szülni — ki ismereteket akar szerezni, megtanulja a nyelvet, de ezt, mivel a közéletben szükségét nem érzeni, átadja a feledésnek; a magyar nyelvű közoktatás eszköz leend a magyar nemzetiség terjedésére, de ide több szükséges. Ösztönt, hatalmas ösztönt, melly minden kebelt átmelegítsen, minden kebelben foganítsa meg az érzelmet és akaratot úgy, hogy kiolthatlan legyen mind e kettő, és ez ösztön? ez az alkotmányos reform, úgy, hogy minden polgárt elegendő érdek kössön a hazához, és annak legszentebb érdekeihez; úgy, hogy minden polgár tagja legyen a nemzetnek, s így osztályosa jó- s balsorsának, részese nagyságának s dicsőségének; úgy, hogy a' tekintetnélküli várospolgárból legyen honpolgár, büszke állására, mellyet hazája, gondos a' jogokra, mellyeket alkotmánya nyújt; nem részvét-

len többé, még kevesbbé ellenséges indulatu; de úgy, hogy a jobb állapot után a föld egyik kormányát, rendszert se ohajtsa, csak a magyar alkotmányét, mely őt legtöbb kedvezésekkel árasztja-el. Ekkor fog ez minden esz-közt használni, melyet céljára kitűzünk, ekkor és nem előbb fognak csak a magyar közoktatásnak is üdvös eredményei kifejlődni.

Ez osztálynak nem szabad így maradni, ennek, mely-től nemzeti értelmiségünk hatalmas tápszereket vár; ennek, melybena központosultságnál fogva annyi erő szunnyadoz; ez osztálynak nem szabad maradni a hideg részvétlenségben, közönyösségben az alkotmány, még kevesbbé ellenséges indulattal nemzeti életünk iránt; be kell lépniök a körbe, hol a hon iránti munkásság, cselekvény mozog, és ott jö-vendők céljain létrehozásán, közös hazánk nagy-létén, dicsőségén, közös alkotmányunk kifejtésén, kiterjesztésén, védelmén, a legkészebb akarattal, legmelegebb ér-zelemmel tevékeny részt venni. Ők, a várospolgárok nem-zetgazdagságunk, anyagi erőink alkotó-részei; ők nem-zeti életünknek, szellemi érdekeinknek is legyenek és lesz-nek is osztályosi.

Elöl kimodott célunk a reform- és nemzetiség ered-ményeit egybehasonlítani; és reform s nemzetiség körüli cselekvéseink közül csak azokat szentesíteni, melyek mind a kettőnek érdekeit párosítják.

Ez osztály naponkint külföldi beköltözések által sza-porodik. Nagyobb része a beköltözötteknek a részvétlen-séget, a political indifferentismust, alkotmányunk, nem-zetiségünk iránt hozza magával, és ezen tespedésben meg

is marad. Ennek kettő az oka. Nagyobb részt oly tartományok küldik ide fiaikat, melyekben az alkotmányos élet ismeretlen, hol a nemzetiségnek a szó valódi értelmében fogalma nem él; második oka, hogy a várospolgárnak hazánk sem nyújt semmi alkotmányos élvezetet; polgári jogai nem helyezik a fokozatra, mellyen azok szabad emberbe a büszkeség, a függetlenség magas de szükséges érzelmeit lehelik.

Kisebb része a beköltözötteknek s ezeknél nagyobb része a honiaknak — képes az alkotmány becsét felfogni, képes ennek hiányát érezni, — keserű érzélemmel fordul el minden, mi hazai, mi alkotmányos, s mit e kettő képvisel, mindentől mi magyar; ez érzelmeket pedig vagy eltemeté, honnan a pangás, vagy pedig, mivel mást büntetlen nem tehet, gunyolatokban, szemrehányásokban önté ki, honnan összeütközések, honnan a meghasonlás! Kis része a honiaknak az, melly magyar érzelmeket, magyar honszeretetet szít kebelébe s ez az, melly nagyobb vagyonra vergődván, a kedvezéstelen állapothól kilépett, s ez iparágat ollyal váltá meg, melly a törvények több és szilárdabb biztosítékait bírja, melly neki tekintetet, tiszteletet — személyének, vagyonának sértetlenséget szerze, s hivatalokra utat nyit; szóval: nemes lön; e rész a magyar elemmel összeolvadt, s itt nemzetiségünknek nem csekély nyeresége.

Ismét egy rész az, melly nógatásainknak, ösztönzéseinknek engedett, és melly elfogadóbb, érzékenyebb kebelt, tisztább belátást bírván, meggyőződék, hogy a magyar hazában, melly nekik apjokénál jobb állapotot

nyújtja, magyarrá kell lenni; hogy a magyar korona alatt magyar nemzetiségnek kell virulni; nyelvet, szokást elfogadott, s gyermekeit a magyarosodás pályájára léptetvé; és ebben nemzetiségünknek ismét nem kis nyeresége fekszik.

Én ez utólsóra szép kilátásokat, nagy reményeket építek; és egyszerűen így okoskodom. Ha a nélkül, hogy e nemzetiségnek szüksége a privát szükségek közé behatott; ha a nélkül, hogy a magyar hazafiság érdeke privát érdekek közé szövetkezett; a nélkül tehát, hogy azt az ösztönök leghatalmasbika — a haszon mozgatá: a magyarosodásnak mégis némi eredményei mutatkoznak, csupán a' tiszta meggyőződésben találva forrást: mennyivel inkább akkor, ha a magyar alkotmányos élet a privát élettől — mint van a nemességnél — elválhatlanul összeforrott; ha az érdek: magyar honpolgárnak lenni, a privát érdekek közé elvegyült! ez általános reformja leendő nemzeti életünknek, s nemzetiségünkre úgy mint vagyonosodásunkra egyenlőn fog hatni.

Azonban nem elég, általánosan kimondani a városok reformját. Részletesb vizsgálat felfedezendi az elveket, mellyek e reformot szabályozzák, s mellyektől távoznunk tilos, ha célunkat a nemzetiség ügyében tökéletesen veszteni, nemzetgazdaságában csak félig nem akarjuk elérni.

Vizsgáljuk tehát kérdésünknek először alkotmányos, másodszor nemzetgazdasági, harmadszor nemzetiségi oldalát; s úgy fogjuk találni, hogy az eredmények mind a háromtól összevágának.

Alkotmányunknak, hogy annál erősb, annál szilárdabb legyen, annál nagyobb számot kell jótéteményeivel átölelni; annál többet kell védfalai közé fogadni. Mennél nagyobb e szám annál többen fognak kezét a megrohanást visszaverni, a támadó ellen védelemre lépni; mennél több a fej, melly az alkotmány fentartása, a közügy előmozdítása gondjaira jog által meghiva van: annál nagyobb az értelmiség — e szülője a valódi erőnek, hatalomnak; — mennél több a kebel, mellybe az alkotmány a közjó iránti szeretetet beoltá: annál tisztább, annál készebb a közakarat. Azért minden, kiről feltehetni, hogy függetlenségét megőrizni képes, az az annyi vagyonnal bir, polgár; minden polgár választó és választható — ez által befoly községe kormányzatába, mi lélekismeretesb kezelését a községi vagyonnak, szaporább végrehajtását a törvénynek, sebesb, biztosítottabb igazság kiszolgáltatást vonand maga után; befoly a törvényhozásba, s így e törvények meggyezésének, akaratának leendnek hű kifejezései, érdekeinek képviselői s tiszteletének tárgyai. Befoly községe kormányzatába, s ez által leghivebb, legfigyelmesebb őrije, legéberebb, legértelmesb előmozdítója leend községe érdekeinek, létrehozását annak, mi reá legtöbb hasznót áraszt, nem bizandja másra, áldozatot mástól nem követelhet, s mi elmulasztatik, nem másnak leend vétke. Így a helyhatóságuknál fogva megosztott erők, figyelmek áldozatok, a köztörvényhozás és alkotmány fentartás érdekeiben gyűlendnek össze, s ezek képezendik a polgárt, ki földi rendeltetésének betöltésére minden tekintetben meghiva leend, meg mint családátja, meg mint községl,

meg mint hazafi, s illy intézvények jótékony szárnyai alatt a hon fog felvirulni.

Az alapnak terjedelmét, melyre az új polgárrendszer építtetnék, nem elvontan és magányosan, de tekintettel mostani alkotmányunkra, és különösen az azt, majd nem egészen képviselő megyei rendszerre kell meghatározunk; nem lehet felállítanunk két ellenkező vagy lényegileg különböző rendszert, mert ezek ismét zavarnák az egységet nemzeti tekintetben; egyesben tömérdek összeütközésnek lennének forrásai; nehezenek a törvényhozást, melynek könnyűségére nekünk, kik törvényhozási békes uton várjuk ujjászületésünket, mulhatlan szükségünk van.

Itt az idő, hogy megszűnjenek a visszaélések. Az a nyilvánosság nélküli bírák részrehajlása, a felelet nélküli vagyon kezelők lélektelensége, az élethozzás igazgatók késedelmezése, hanyagsága, tudatlansága, felejtése a helyhatósági érdekeknek, a személyes bosszúból eredő üldözések, s a törvényhozatalból való kizárt állapot — mindezek sokkal inkább nehezednek a várospolgárságon, mint ezt alkotmányos országban, hol a javítások ügyének békes létrehozása nyitva áll, tovább eltűrni lehetne. Hogy itt a panaszok nem hangosabbak, hogy a felszólalások nem sürűbbek, az épen e hiányos szerkezetnek kell tulajdonítani. Hol emelhet nyilvános szót a minden befolyástól megfosztott polgár? Gyűlése nincs, tolat nem forgat, személye nincs biztosítva, vagyona nincs hátorságban — az örökös hivatalrendszernek pedig fegyvere még a privátkörökbe is elhat, s a zugolódót, pa-

naszkodót lehetlen hogy el ne érje. Mindezek következményei az áldott patriarchalis intézvénynek, hol a tanács bíró, hol a tanács végrehajtó, hol törvényhozó — maga kezeli a község birtokát, hol a tanács minden, s a polgárság semmi.

És ezen javítást is a nemesség fogja megkezdeni; bizodalom tehát és közélet mind a két felől! mert a nemesség az alatta álló nép ügyében sokkal inkább kifejté jellemét, sokkal inkább behizonyítá, mint hogy ebben kételkedni lehetne; s azért szeretet, egyetértés, öszszetartás! Ott, hol haszon, és hatalom átengedésről, hol földesurí érdekek, jövedelmek csorbitásáról, csökkentéséről szó volt, áldozni, küzdeni tudott szilárdan, és elszántan a nemesség: azt vélték, hogy a polgárság ügyében jelleméhez hűtelen leend, s elveit tagadó? — magatokat csaljátok meg, s a bizodalmatlanság a hon javát fogja késleltetni.

Igen fontos oldala e kérdésnek a nemzetgazdasági. A városok reformja a müipar, és kereskedés emelését eszközlendi, mert az a személy — és vagyonbiztosítást tárggyazza, e kettő pedig minden iparnak, minden társulatnak éltető szere, és ha ehhez járuland még a political szabadság, a befolyás a törvényhozásba: a végrehajtás részvéte — ez mi tekintetet, nemes érzelmeket kölcsönzend az egész osztálynak; mi természetesb, mint hogy ez alólról, a földművelő osztályból, de még inkább külföldről szaporodni, erősödni fog; — és ennek az egész nemzeti vagyon működésre hatása az, hogy a földtermékei fogyasztókra találandnak s így a termesztés nö-

vekedendik, más részt, hogy a földművelői kar szükségait hazai készítmények s nem külföldiek által fedezendi, s így lassankint az egész fogyaszték hazai erők által fog előállítani — sőt külföldi kereskedésünk a déli s keleti tartományok felé, s így befolyásunk ez osztály ez iparágak kifejlésétől függ, mert azoknak, a műkészítményben szülőködőknek mi legolcsóbban s a Dunán legkönnyebben szolgáltatathatjuk honi feleslegünket.

Legérdekesbb leendő kérdésünk alakulását nemzetiségünk szempontjából tekinteni. Itt ismét előre kell bocsátanunk, hogy nemzetiségünk számára a lehető legnagyobb számot kell megnyernünk; a mostani hivatalkodás, a kormányzat már egy részt megnyeré, de ez igen csekély a nagy tömeghez aránylag s ez ismét a szükség szüleménye, s mint ilyen nem szilárd, nem állandó; más indító okot a nemzetisedésre: ez pedig a közjogilag lehető legnagyobb számot felruházni a nyilvános befolyással, a közügyekbeni részvétellel s így alkotmányos érdekei a legszorosban összeforasztani a nemzetével, erre pedig szükség: nyilvános gyűlések a községkormányi ügyekben, egészen magyar igazgatás, nyilvános gyűlések a törvényhozási tárgyakban, — ezekben pedig mindenütt a magyar nyelv használata, s már ezért is magyar-nyelvtudás.

Ezekután összehasonlítva a város reformnak közjogi és nemzetiségi kívánatit, következök az eredmények:

1) Minden háztulajdonos, nagykereskedő, orvos, ügyvéd, sat. polgár.

2) Minden polgár választó, és választható. Ez által befoly községe kormányzatába s a törvényhozásba.

3) A község ügyeit intézi egy az egész polgárságból kifolyó választmány. — Ezt illeti a határozat - hozatali jog: rendelkezik a község vagyona felett. Meghatározza az évi budgetet, vizsgálja a számadásokat; rendkívüli kiadásokat utakra, utcákra, csatornákra, hidakra szavaz. Kölcsönt vesz vagy irt. Intézeteket állít, annak nem kormányzatát, de felügyelését gyakorolja. Ezekbe igazgatókat nevez. Hivatalnokokat, mint: orvos, mérnök sat. választ. A kormányzók levelei hozzá intéztetnek, általa adatnak ki a tanácsnak; mindenegybes polgár személyes polgári és politikai jogai felett örökös. A tanácsnak ellenőre, hivatalmulasztó vagy rossz lelkű tagja ellen vádat indít — ülései nyilvánosak, és így tovább.

4) A törvények végrehajtása illeti az egész polgárság által választandó tanácsot elnökével — a polgármesterrel. Ez szerez fogantatást az előbb leírt választmány határozatának. Fentartja a közrendet és csendességet. A megszavazott költségeket rendeltetési helyökre fordítja. A pénztárt evidentíában tartja. Az adófeloszlást, és beszedést végzi, a pénztárnok számadásait vizsgálja. Középületekre és utakra, hidakra, község jószágaira felvigyáz — azok jó karban-tartására gondol. Az intézetek, iskolák, kórházak, árvák, elagottak házai közvetlen kormánya alatt állanak; ügyel, hogy ezek céljoknak megfeleljenek s ha a hiba elhárítása új költségeket kíván, vagy a hivatalnok hiányosságában fekszik, a választmánynak orvoslát végett bejelenti. Az árva-ügyet kezeli. Végre közvetlen felvigyáz, hogy minden hivatalnok, pénz-, levéltárnok,

ügyészek, gazdák kötelességeiket pontosan teljesítsék, s így tovább —

5) A bíróságra nézve: a polgári perekben ítél egy állandó törvényszék — elnöke a főbíró. A büntetőekben eskütszék; — mind a kettő nyilvános.

6) A törvényhozásra nézve: minden polgár választja követét, az utasítást adja — bizonyos maximumig — minden tizedik választót magában foglaló testület, mely a követválasztás után alakul s országgyűlés után a követjelentéssel végződik — lételet főkválasztmány által folytathatván az előkészületekre nézve. Ülései nyilvánosak.

E rövid tartalomban nem volt czélom minden tételt statustani szempontból felfogni, hanem csak az általános elvnek, a hatalmak elkülönzésének s a szabadválasztásnak némelly alkalmazását fejtegetni. Akkor, ha a kérdés ex professo tárgyalatni fog: szorosán kell ügyelni a kettőre és ügyelni a fő végrehajtó hatalomnak kellő befolyására a voksok arányára és a nyilvánosságra.*)

A városok igazgatási nyelve, annak minden ágaiban magyar — és így minden polgár, kit a község igazgatása, kit hona törvényhozása érdekel — melyik nem fogja il-

*) A mennyiben a városok elzárakozása nyilvántalansága miatt mostani szerkezetüket s így hiányukat a priori teljesen nem ismerhetjük; képviselőiktől pedig felvilágosításokat allig várhatunk: igen jó volna követni az angol törvényhozást. — A hiányokat mindenki érezve tapasztalta; 1833. febr. 14én. Angolhon első embereiből vizsgáló biztosság nevezteték ki, s ez még akkor jun. 4én beadá jelentését a hiányok- s orvoslásmódokról — a

lyennek vallani magát? — magyarul kell hogy tudjon — s így a fentebb elősorolt jogok mellé önként szövődik a magyar nyelv iránti kötelesség.

Így fog egység az alkotmányban, egységet a nemzetiségben teremteni, s az elemeket, melyeket most semmi érdek nem tartott össze, melyek minden szabály, minden irány nélkül fejlődtek, összegyűjtendi egy pontban, — s e pont az alkotmány. Az, ki hálából a sok jótéteményért nem teendi sajátta nemzete nyelvét: az tenni fogja azért, hogy e jótéteményeket minden gyanítható rövidítések ellen maga, s unokái számára biztosíthassa; mivel a magyar nemzetiségben fekszik az alkotmány legnagyobb biztosítéka, a nemzet legszebb jövője. Kit mind e kettő nem indítand meg: azt az ügyben elvegyült szükség birandjareá; kit ez sem indítand meg, ki magát a magyar hazában idegen nemzetiség, szláv, vagy német elemek képviselőjének tekintendi: azt a nemzethaladási mozgalom magával ragadja, s kiáltson a pusztába, hogy hangja enyészszék el; vagy a hegyek ormain, hogy gyöngye viszhangot nyerjen — hadd tegye bátran és akadálytalan, de e nemzetet soha meggyőzni nem fogja arról, hogy más elemben fekszik e tizenkét millió üdve boldogsága, hogy más nyelven hir-

függelékkel, mely a szerkezet iránt 7640 felvilágosító kérdést — feleletekkel — foglal magában. 1835ik évi jun. 5én Russel a parlamentbe behozá, s már sept. 9én törvénnyé vált a városok új hatósági rendszere. Nekünk ezen felül tanulmányul szolgálhat az előbbi szabadalmú porosz, a belga, és sok tekintetben a franczia hatóság rendszer.

detni lehessen hazánkban alkotmányt, vallást, sőt a phisicai lehetőséget sem mutatandja meg, mert az érdekeiben egészen kifejlett s azért erős magyar nemességet megneméltetni még kevésbbé szlávitani soha nem fogja.

Azért kiáltson, ki akar, német, szláv, vagy oláh, legkeveseb aggodalmat, — vagy nyugtalanságot hazafi ne csináljon belőle magának; a szó üres hang, az érzelem adja meg erejét. Mi nem szóllunk elleneinkhez, mellyeknek száma olly csekély; de célunk volt a részvételeket felébreszteni s a gondolkodásra anyagot nyújtani. — Elleneink, kik türtek csendesesen, gyűlöltek titkon, s szenvedtek, nem nemzetiségi szint hordának magokon. A gyűlölet észrevehető forrását ott találja, hogy az egyik osztály földbirtokból, hivatalviseletből, törvényhozatalból ki volt zárva, míg mindezeket teljesen élvezé a másik; az első az idegen a második a magyar, s itt nem a nemzetiséghez ragaszkodást kell legyőznünk, hogy eggyé olvadjunk, hanem csak az alkotmányos különbözéseket megszüntetnünk.

Vizsgáljuk tovább nemzetiségünk kérdését e tárgyban. E hazában magyar nemzetiségnek kell létezni. Mi fog bennünket késleltetni mikint világosan kimondjuk, hogy a polgárságtól semmit ugyan egyebet, de nyelvünk nemzetiségünk elfogadását kívánjuk. Indító okunk tiszta: hazánk érdeke, jövő nagysága. Azt mondjátok: Űzésből Űzszerű ragaszkodásból saját nemzetiségünk iránt indulunk ki? csalódtok. — Válasszátok el a hazának jövőjét az alkotmányos erőktől, mellyek a magyaré; mutassátok meg, hogy nemzeti egység nélkül teljes egyetértés, könnyű kormányzat létezhet: és a magyar nemzetiség kifejtésének

nagyszerű munkájáról lemondok s kezet adva azt mondom: hadd fejlődjék annyi meg annyi népelem szabadon, s háborítlanul.

Vagy azt mondjátok: uralkodási vágyból felsőségből tesszük ezt? Balga vélemény! az uralkodást most gyakoroljuk, a felsőséget most élvezzük — jövőre megosztani akarjuk a statushatalmat veletek, felléptetünk a törvényhozás pályájára, ügyeitek kormányzatába felfogadunk, meghívunk a politikai körbe, hol most csupán a magyar elem forog — s ez is uralkodás? bizonyára hídjétek el ez közös hazánk javára történik!

Azt mondjátok: ez szokatlan lépés volna. Uraim, e józan értelmű népnek, mely sajátyszerű történetet bír, melynek fenmaradása bámulatos, a külföldöt mindenben utánzani kell-e? szokatlan? még ez a tárgyat nem dönti el. Szokatlan, mellyel egy nemzet létezését biztosítja; vagy ha ez sem elegendő: szokatlan számtalan jótéteményt egy képességtől feltételezni, mellyhez a legkönnyebben juthatni, melly semmit nem vesz el, mellyért az emberi méltóság legmagasb foka — a polgári jogosság nyújtatik. Nyelveket tanulunk hiúságból, hogy a tömegből felragyogjunk; hogy utazhassunk, hogy kereskedésünk érdekét teljesen kifejthessük, hogy gyáraink nagyobb terjedelmet nyerjenek, és egy hazának nyelvét, egy nemzetét érteni, tudni elmulasztanók? — ez gyáva önzés, ez egy megromlott szív, egy szédelgő agynak volna jelentsége; illyeket pedig egész osztályról feltenni soha nem foghatok. Hiszem e mezőre e kérdés honfiaink közt soha nem jutand. Külföldről pedig illy hango-

kat bátran visszautasítandunk; s akkor majd elmondandjuk, mit most olly mélyen érezünk e tekintetben; most pedig elég legyen, hogy e nemzet gyermekkorát elhagyva, meg ne vesse, de mindenben ne is majmolja a külföldöt, hanem jól felfogva saját érdekeit, önálló eredeti politica szerint intézze fejlődését. Én a legjobbat reménylem. Meglássátok, Uraim, mihelyt a reform kérdése megkezdetik, mihelyt előfognak tükröztetni a számtalan jótétemények, mellyek e reformnak kimaradhatlan következményei, egy szó, egy vágy fog a nemzetiség ügyében keletkezni s e szó a magyarosodás. —

Meglássátok, Uraim, miként fog ez nyilatkozni privát, s közhelyeken, és lelketek örömmel fog eltelni, örömmel, mellyel az egyetértés elárasztandja kebleinket. — Kinyujtandja e jótéteményeket? a magyar alkotmányos testület. — Ki fog kiviteleért harcolni? a magyar nemesség! valjon a harcz megkezdésében nem fekszik e a sympathia? a jótéteményben a hála?

Nekünk pedig minden nyilatkozás, minden tett a magyar nemzetiségben, buzgalmunkat nevelni, erőnket ketszerezni fogja a munkában, melly e reformban reánk várakozik. Tárt karokkal öleljük azt, kiben jövünk támaszát, nemzetiségünk osztályosát üdvözleljük.

Mindenki láthatja, hogy ezek a bizodalom szavai, de e bizodalomnak van is alapja, mert az idegen elemek vagyonos és intelligens része a magyarosodás mellett nyilatkozik, s az alá rendelt állapot pedig eddig csendes türelmet, vagy szenvedést, közönösséget, vagy részvétlenséget, s nem ellenségeskedést szült.

E kérdés bővebb fejtegetésénél azonban a reformnak még egy igen fontos kelléke tűnik elő. — A városi iparágokat, a törvényhozás pártolása alá vevé, s ez nem új lökést fog-e adni haladásukban, nem fogja-e a beköltözéseket, a szaporodást eszközteni? és e haladás, e növekvés más mint azon idegen elemek, növekedése, melyekről fellebb szóllánk? Egy felől materialis jólétünk előmozdítását eszközöljük, hiteltörvényt alkotva, czéheket, limitatiókat megszüntetve sat. más felől mit teszünk nemzetiségünk terjesztésére, ez osztály kebelében? parányi keveset, uraim! Ösztönözzük őket? mivel? egyebet a „magyar kenyér“-nél nem tudánk felhozni ösztönül, ingerül. Hazai nyelven tárgyaltuk hazánk érdekeit? de ez osztály számára léteztek hazai érdekek, részvét a törvényhozás —, bírálkodás —, hatóságkormányzatban? Magyarul társalkodtunk magunk közt? de nem zárunk e még most is ki magunk közül mesterembereket, kereskedőt? nem éresztetjük-e még most is felsőségünket minden alkalommal velük? e hatalmas osztály magyarosítására még eddig parányi keveset tevénk. És hogy ha ez osztály számra vagyonra naponkint szaporodik: nem-e nehezül magyarosítása? Törvényeink kedvezései mellett nyugodt kebelrel nézhetjük-e a naponkint sebesb, erősb fejlődést? Ujjászületésünk végpontja messze messze rejtezik, ki tudja, utodink abban lelendik-e azt, miben mi magunknak néha előtűkrözzük, de mégis ha ujjászületésünknek egy fokán a jogczim a jogalap változása áll, s ha felhaladásunkban minden fokot át kell lépnünk: akkor el kell készülnünk, hogy e lépést is nemzetiségünkre nézve minden aggodalom nél-

kül megtehessük, és illy készülletnek kell néznünk magyarosítását ez osztálynak. — És ha ennek mulasztásával, vagy mi evvel egyenlő halasztásával fejlődék ki a polgárság és köznép; és fejlődék annyira, hol a political jogok követelésére csak egy szikra, csak egy alkalom csak egy lépés szükséges: milly hangon szólандhatunk ekkor? Ha az incapacitást nem törölhetjük el most, nem kívánjuk-e azért, hogy jószágaink természetes becsökkel bírjanak; hogy hitelünk nagyobb, hogy pénzünk több legyen? és ha e reformnál megakasztott a nemzetiség érdeke — már azért is nem kell ez akadály elmozdításán munkálni? — Im az okok, miért kell a reformot hatalmasan mindenek előtt megkezdenünk.

Hogyan ha ez osztály, mellynek hatalomforrása végtelen, vagyona számra mosti political állapotában megnöve: jól figyelmezzünk, uraim, némaságát megtagadná, s követelve állana elő? Mind ezek oda mutatnak, hogy e kérdést halasztás nélkül mindenek előtt megkezdeni kell, még egyszer mondom: minden reform kérdést megelőznie kell a városok reformjának.

Tárgyunkra nem csekély érdekű volna felvilágítani: a mult időkben millyen volt a polgárok állása? szabadságaik hol kezdődtek, hogy fejlődtek? milly befolyást vőnek hatásaik kormányzatába? e befolyást hogy veszték el? országgyűlési követek választásában mikint vőnek részt? — mind ezt tudni igen érdekes volna; de ez illy rövid értekezésbe mellynek célja csak egy általános elvre figyelmeztetni a nemzetet, nem tartozik s azért ezt egy ügyes historiai tollnak adjuk át olly kérelemmel,

hogy a száraz historiai buvárkodások modorjától eltérve, ép, egészséges és a kérdés jövődjére nézve élvezhető alakban adja elő; mert a factumok halmaza a nagy számra untató; s így becse a practicus életben szinte elvesz. Bennünket közelebbről érdekel e kérdés mostani állása; és különösen ismerete annak, honnan várhat az pártolást s erre nézve szükséges a legközelebbi multa vizsztatérni.

Az 1825-ki országos választmány a városi hatóság javítására nézve némelly módosításokat ajánlott; különösen: hogy jövődjére a tanács oeconomicus ülésében a népszóló is részt vegyen; hogy nagyobb fontusságu dolgokban a választó polgárság is döntő szavazattal birjon; hogy a tanács elnöke, a bíró ezután is időszaki választás alá essék; hogy a nyomozásoknál mindenkor egy választott-polgársági tag is jelen legyen, s végre hogy a követelek választásában az önmagát egészítő mostani választott-polgárságon kívül szavazattal birjon még egy választott testület, melly valamennyi polgár által választassék, és számra az állandó vált-polgárságnak felét tegye: és, uraim, kérlek — figyeljetelek — mi történik? A szabad királyi városok követei külön voksot adnak, a szónoklatnak minden erejét összevonják és nyíltan és határozottan ellenmondnak az országos választmány ezen — csak némi jogkiterjesztést szinló javaslatinak egytől egyig! — Uraim, a városi követelek képviselői a polgári érdekeknek — az ezekben tett javításokat egytől egyig ellenzik! A javasolt VI. cz. 3-ik §-ssa így szól: „Azonban, midőn az egész városnak, vagy a polgárok nagyobb részének jo-

gait, javait, vagy jövedelmeit érdeklő ügyek tárgyalása forduland elő: a bíró elnöklete alatt az egész választott-polgárság egyenlő jogokkal a tisztii karral fog a tanácskozásban részt venni — “ és ők mit mondanak? — „a 3-ik cikkellyeli összevetésben a választott-polgárságnak a tisztii kar ellen ez ötszörös tulsúlyát — legalázatosb értelmüknel fogva igen nagynak és vésszel teljesnek véljük” — okaik igen mélyek! Halljuk. „Mert e rendszabály a tisztikart a közügyek őt illető tevékeny igazgatásától elmozdítja, azt felülmulhatlan tulsullal rendeli alá a választottság önkényének, mellynek a tisztii kar közjóra célzott törekvését csak elősegélni — és a dolog úgy hozván magával — mérsékelni kellene, a tisztikaron fekvő egyenes felelőséget ha általában meg nem szüntetné: bizonynyal a legjobb ürügy alatt megtágítaná; végre az elenyésztető felsőbb és legfelsőbb parancsolatok vérehajtását a választott-polgárságban nem ritkán előtűnő ellen-séges indulat által halasztaná, vagy épen meggátlaná.”

A követválasztási országos javaslatra így okoskodnak: „A leginkább szabadalmak által meghatározott és kegyelmes királyi válaszok által rendszeresített választott község — polgárság, a többi, a fenséges küldöttség javallata szerint is minden osztályból választandó polgároknak képviseletével bír, melly által azok a köz dolgokban részt vesznek.”

„Ezen, századok szokása által szentesített intézvény meg nem változtatására azon fontos tekintetek intenek, ne hogy a polgárok, magok s a köz kárára, hasznos foglalkozásaiktól elvonattassanak, s ne hogy a pártosok izga-

tásinak ügyis alávetett csődítések által anyag szolgáltatások belső mozgalmakra, melyeket maga a sokaság, mint előre látni, oly következményekkel szülend, hogy azokat gyakorlatban kívánt sikerrel mérsékelni nehezen marad fen mód.“ Milly atyai gondoskodás! de még is magokba szállnak a következő sorokban; és így szólnak: „még is ezek ellen nem állván, ha ez az 1715. 108. cikk. ereje által az egész polgári kart illető jog kiterjesztetni kívántatnék: akkor alázatos voksunkkal csak azért esedezünk, hogy az engedmény azoknak nyujtassék, kik javak birtokával, és adótartozásaikkal a többieket felülmulják s hasonlók közt a megnyert polgárság korára idősebbeknek.“

A tanácsállandóságát a küldöttség helyben hagyá de az elnököt — javallata szerint mindig a bírót — korszaki választás alá veté. Ezt a városi követek így ellenzik. Elmondván ezen, sok ismeretet, tapasztalást kívánó hivatalok nehézségeit — „neveli a nehéz pályát az első tisztviselők s leginkább az elnök-változás, és a választás egyétől függő helyzete; honnan lesz, hogy annyi s oly párt-különbség keletkezzék kívált tisztujtások alkalmával, s ezeket mint megannyi készülő áskálódásokat megelőzze, kísérje, s nem sikerültökkor boszúképkövesse. Innen lesz, hogy illy párt alakultával épen a férfiak, kik erkölcsi jellemök egyenessége által a közhibákat nagyobb buzgalommal támadják meg, a pártok legnagyobb erejével rohantatnak meg, melyeket a tekintet hiánya miatt nem zabolázhatván, vagy áldozatul esnek, vagy elcsüggedve a rohamnak engedni kénytetnek.“

„E nagy bajok orvoslására pedig más módot nem látnak, mint a tanácsnak behozandó, állandó elnökségét, mely tudniillik, minekutána tisztújító-széken a választott polgárság szabad választásából eredett, ne függjön többé kegy- s kényétől a népnek — (popularium).“ — Illy véleményel vannak a városi hatóság szerkezete iránt, a városi követek.

De menjünk által az országgyűlések mezejére — s először is az örökemlékü 1832. — 36-kira.

Mindjárt kezdetkor (dec. 22-kei kerül. ülés) jegyzők, s censorok választásánál Soprony városa kéri, hogy a bírálatból a városok ki ne zárassanak: hosszas vitatás után azonban ez nekik megtagadtatik. Ezt magányossan tekintve, helyesleni lehetlen; azonban itt is bebizonyodék újra: mikint a nemesség sokszor magának az alkotmánynak érdekében ragaszkodik a stabilitás elvéhez: erre alapíták legalább véleményeiket a Rendek, midőn védokul hozák fel, hogy „a királyi városok peculiumok, hogy nem függetlenek.“ Engedjük azonban mégis a nemesség szellemét e kérdésre átsugározni s halljuk Pozsonymegye követét: „a városok még nem függetlenek; választásuk hibás; com-mittenseik nincsenek törvényhozói választókká qualificálva, nationalitásuk csekély, a közlélek köztők fejlődve nincs, követeik a kamrának responsabilisek, mert a magistratusnak nem lehetnek; hogy lehet egy magistratus választótest — az electa communitas egy maga magát redintegráló külön test s a polgárság mindenből kizárva. Előbb ezeknek meg kell változni.“

Érdekesbek ennél az 1834. apríl. vitatkozások reánk nézve. — De ezekből csak azokat vonjuk ki, melyek annak közjogi oldalát illetik. — A városi bíróságok szerkezetét tárgyalatik. A törvényjavallat a bíróság — választásról semmit sem említ — először szól Soprony városa követe; azért várjatok úgy-e, hogy a polgárok érdekében elragadó, villámzó szózat fog emelkedni? Én is azt hittem, és a hosszú beszédet átolvastam, s átolvastam a másodikat is a még hosszabbat, Fehér városa követének beszédét — és egy hang sem róla! Ott a melegség e második beszédben — a városi bíróság korlátozása ellen a benlakó nemesek személyére, ügyeire nézve; és ez igen szép dolog. Én is azt tartom, hogy e korlátozás s a törvényjavallatnak uralkodó elve „a polgárookra nézve felette nagy kárt tesz a hazának; a birtoktalan nemességet pedig öldöklő erővel sujtja, nyomoruságban tartja;“ de hát a választás-hiány kisebb érdekű-e ennél? Hoszas szép beszéde elhangzott a nélkül, hogy egy hanggal érinté azt. A tanácskozás pedig tart, pontonként tárgyalatik a törvényjavallat: hány tag vegyen részt az ítéletnél, milly perekben szükség a teljes szám birtokosság kelléke-e a bírónak? Mindezek megtalálják szónokaikat a városi követekben és a választás kérdése nem, — mig nyugtalanul közbeszól Somogy követe: „Nincs kimondva, ki által választassanak a bírák, holott ez a megyei bíróságoknál is elhatározottat; kívánom tehát küldőim nevében, hogy ezentúl a városi magistratus minden polgárok által szabadon választassék. És így lőn ezen nagyszerű kérdés vitatkozás tárgya. Uraim, olvassátok meg e néhány lapot — Tolna, Bihar, Torna, Zala 's Borsod megyék kö-

veteinek lelkes felszólalásait s meglátjátok a nemesség szellemét. Igaz, az indítvány azonnali elfogadása 24 voksal 25 ellen elbukott; de ha a bukottak lelkes sorait vizsgáljuk: az véljük, az egész városi követtetületet itt leljük fel? Eperjes, és a kis Szeben követeit kivéve, egyet sem. — Ha pedig mentségül valaki azt hozná fel, hogy a városok követei az elvet nem tagadák, csak annak elhalasztását akarák: azt felelném: több város nem is fejezte ki magát e kérdés felett. Lőcse „küldői utasítását követve, a somogyi indítványt nem pártolja.“ Ha az elfelfogadás pedig illy körülmények közt halasztás mellett, mentség, vagy épen érdem, akkor azt az egész nemesi képviselőség igényelheti. — Azonban a halasztás nem annyit jelent; mert e kérdés, mint a következés mutatja egészen eltemtetett.

Legfontosabbak ez ügyben a legközelebbi országgyűlési vitatkozások, mert ezek a városok országgyűlési befolyására mentek át. Ezekből még világossabban előtűnik a nemesség szelleme, mert megadattak a városoknak a bírálók, és elhatároztatott, hogy szervezetük iránt választmány küldessék ki. A városok követválasztása hiányos, ki akar rajta segíteni — a táblán, hol nemesek és királyi városok együtt ülnek, s holt utóbbiak követi ügyekben ismét felszólalnak? Olvassátok el a néhány lapot figyelemmel, ezen szempontból: és mit sejdítetek, az lesz az eredmény. Halljuk itt Deák-ot. „Mi a királyi városokat illeti: ki felőlről igazságot kíván, annak alá felé is igazságosnak kell lenni, és azonfogva ne tagadtassék meg tőlök

kivánságuk *). — Midőn azonban a kölcsönös igazságot gyakorolni kívánom, ohajtom egyszersmind, hogy a királyi városok küldöttei magok is legyenek igazságosak; és e szerint, ha a városok is magok közt a választási júst kiterjesztik, küldőim a királyi városokat a szavazástól kirekeszteni nem tartják lehetségesnek; de azt megkívánják, hogy a királyi városokban minden polgár mind a választásban, mint az utasítás adásában részt vegyen; utasításait nem teljesítő követeiket pedig visszahivhassák; ha a királyi városokban a polgári jogokat ekkép minden polgár gyakorolhatja: nem tartanak küldőim semmitől, és azon 600,000 lakosnak, kik a városokat lakják, szívesen nyujtanak kezet a haza védelmére, a haza szeretetére; mert én a képviselői rendszert nem látom veszedelmeztetve az által, ha az többeknek kezében nyugszik. Véleményem szerint a városok már eleget ki vannak fejlődve arra, hogy a törvényhozásban részt vehessenek, s ha ne talán némelyekben nem volnának is, módot kell nekik nyujtani a kifejlődésre; mert ha a vármegyék illy nyomasztó állásban lettek volna, kérdem, lehetnének-e a kifejlődésnek mostani fokán? — Véleményem szerint, az illuzióknál kellemetlenebb állás nem lehet, kivált a mostani században, mellyben minden a materialismus rájárára vonatik. — Adni kell tehát a királyi városoknak érdeket, adni mezőt, hogy kifejlődésük előmozdítottassék, és ekkoron függetlenek lesznek és érdemesek, hogy szavazat-joguk legyen. Úgyanazért én, hogy a célhoz közelítsem, ohajtanám, hogy még ezen országgyűlé-

*) Censorok és Jegyzők választhatása.

sen választmány neveztessek ki, mely a királyi városok szavazati aránya iránt véleményét terjeszsze elő, addig is pedig, hogy naplóbírálókat minden innen vonható következés nélkül magok közül választhassanak, nem ellenzem, s ennek megadására felszólítom a Rendeket s a t.” Nagy többség által ez indítvány lön elfogadva, és olvassuk el a vitalkozásokat végig s a városi követei nyilatkozásában hasonlót ehez egyet sem, de ellenkezőt vele találunk. Az országgyűlés halmozva volt munkákkal. A rendek táblája a jövő országgyűlésre vélemény készítő választmány iránt felírást tön; ez a Fő-Rendek egy ellenzés után másodsor elfogadván — felterjeszteték a fejedelemnek; de válasz reá nem érkezett.

Mit mutatnak ezek egyebet, mint, hogy a nemesség a helyhatóság változtatását az egész polgári test érdekében kívánja: A városi követkar pedig aláfelé a status quot fentartani, felfele megváltoztatni, de mindenütt csak önérdelkei szerint, kizáratásával minden népszerű befolyásnak, hatalmát szaporítani, örökíteni, s így institutióink szellemével harcolni akar?

Valóban a tiszttikarnak e kérdés megkezdése után, szerepe igen érdekes, s egyfelől igen mulatságos leend. Követei igazságot, jogot követelnek; merészen elszántan küzdenek; elmondják mikint 80—40—30 ezer embert képviselnek, de ha a képviseletnek csak legkisebb elemével megkináltatnak; azt vagy határozottan visszautasítják mint a 1825iek vagy elragadtatásukban, hevőkben azt nem is látják, mint a 1832 és 1839iek. Azonban ez mindegy, a dolog érdeme főleg abban áll: milly nézet-

tel viseltetik e kérdés iránt a nemesség, melly egyedül van a törvényhozás birtokában. E nézetek kedvezők — adja Isten, hogy a fennebbiek értelmében teljesedésbe mehessenek — és ez a polgároktól is függ. — Fogadják el a nemzetiség kíváнатit, részükről minden lépés, minden tett, minden szó közelebb hozza a fontos jogok birtokát. — Legyen ez mentől előbb, hogy nemes, polgár a „hazafi“ban olvadva fel, kezet nyujtva munkálhassanak a mind kettő által egyenlőn szeretett hon felvirágzásán.

K ö z n é p.

Itt vagyunk a nagy néposztálynál; itt vagyunk a 9 millió embernél. — Ha a nemesség az ezer- éves életből örökségül nyere a buja földeket; ha az elődök nemes utódaikat az önkény fegyverei ellen felpánczélozák; ha a szabad életnek csak érezhető, de ki nem magyarázható gyönyöreit az alkotmány mezején biztosíták: mit nyere a köznép a multkorból — leírjuk e szomorú képet? elmondjuk-e, hogy tulajdonul a sirüregget, birtokul a léget, jogul az engedelmességet? igaz, még sokaknak el kellene mondanunk: de új fájdalmakat nem örömet szerzenénk azoknak, kik már megkönnyezék e nagyszámu jogtalanok sorsát.

Isten érzelmet, szívet adott az embernek forrásul, honnan fájdalmaink, de honnan örömeink is felszívárganak; s mit az egész érzelemmel átölel: annak változni kell. Ez érzelem első forrása a civilisationak, teremtmője a kereszténységnek, átölelte a feketéket, és lánczaiknak le kell hullniok; megszánta a tömlöczök lakóit, és soruk enyhülni kezd; megborzadott a halálos bündíjtól, s ennek is enyészni kell. Ez érzelmet, ha megtéved is, tiszteljük, de gyűlöljük az értelmet, ha a kebel érzelmei-

ből táplálékot nem nyer. Ha elődeink annyi vérrel tarták meg a hazát s annak szabadságát: hála emléköknek! ha ők a sok millionyi népet szolgaságban hagyták menthetők; de ha mi, kik az emberi szeretetnek magasb, tágasb fogalmait szíttuk be, nem sietnénk a nyomort enyhíteni, a könnyeket törölni: érdemetlenek volnánk nemzeti létünk-re, méltatlanok szabadságunkra.

De ha tíz év leforgása hangosan hirdeti, hogy kebleink megnyíltak a részvét, a szánakozás édes érzelmeinek; ha a történet lapról lapra feljegyzé, mit tevének, hogy a fekvőt, a lesüllyedettet felemeljük, hogy a tudatlanba a jog magasító érzelmeit leheljük, az ellenségben csillapítsuk a bosszút, az ingerültséget, — hogy csüggedetlenül vívunk, hogy a körbe felvezethessük, hol az alkotmány melegítő napja mosolyg: érdemetlenek vagyunk-e, hogy szabad nemzet legyünk?

Valóban, uraim! reform és nemzetiség együtt teendő naggyá bennünket, s ha mind e kettő csak formák: akkor legtöbb anyagot lelünk e nagy néposztályban.

E sok millionak sorsa nem maradhat többé így; azt már törvényeink is hirdetik, — elhatároztuk, hogy urától tartozásait örökre megválthassa: most nyújtunk módokat, eszközöket ennek elérésére. — Bizonyos számú évek jövedelmei szerint meghatározzuk a megváltási összeget. Nemzeti hiteltárt állítunk és a megváltásra pénzt nyújtunk. De tudhatjuk előre, hogy a kamatfizetés terhesb leend, mint magok az urbéri terhek. Azonban mily jótétthez juthatuk teher nélkül? valjon e hont megszerezni, nem vérbe került — megtartani, nem abba? valjon maga

az, hogy a jobbágyok sorsát javítani megindulánk, nem e onnan veszi erejét, hogy ezek vérzenek érette, ezek hordják a terheket? Néhány évi teher az örökségbe kiható jobblétért nem kell hogy visszaretentsen. Hol az urbéri megváltás nem így történt, ott milliók nyugalma dulatott fel s viharos harcokba kevertetett a nép. Ezt mi nem akarjuk, nem akarhatjuk. — Elhatározzuk tehát: hogy földesur tartozzék jobbágyát az évi terhektől felmenteni; de vigyázzunk, hogy midőn meghatározzuk a kulcsot, a boldogító szabály institutio palástja alá magunk hasznát ne rejtjük el, s hogy akkor, midőn polgári kötelességünk legszebbikét teljesítjük, nagylelkűségünk, áldozat készségünk kárpótlást ne keressen magának a kulcsban. — Ne felejtjük, hogy mi csekély hasznot nyújt az urbéri nap-szám, milly hitvány a tized, mennyi nehézségű a pénzbeszedés: ezek lettdolog szerint így állanak; ezt ez alakban jobbra nem tehetjük. Mind ezt a számolatba így kell bevezetnünk — s ekkor vegyük hozzá, hogy hazánk javára mindnyájunknak járulni kell s ez elv vonassék ki az előbbi összegből s így alakuljon a megváltási kulcs. Kiseb leend, mint képzelők; de megcsalattatánk e valósággal? tegyük mellünkre kezünket, vegyünk tollat, számoljunk, s ha fősvények nem vagyunk: férfias tiszta meglegedést fogunk találni.

S ime kifejlődék egy ép erős nemzedék, melly e földhöz ragaszkodva biztos terrenumon áll s függetlenül a föld előbbi tulajdonosától, az önállás magasító érzelmeit hordja magában; ez soknak nem fog tetszeni, de kiket a mult évtized nevelt, vagy kik a kor eszméibe bele születendnek,

ezeknek csak olly kevésbé fog e viszony visszatetszeni, mint midőn a városok kapuin belől a tekint. nagyságos ur czimet megkapva, egyebet alig követelnek.

De addig is, míg ez üdvös időszak elkövetkezendik — ha megtudjuk is jogból, historiai igazságból magyarázni, hogy e föld tulajdona csupán a nemességet illeti, s ha e jog előtt tisztelve halad el a gyomirtó kéz: van-e alapja annak, hogy a személyt jogtalan hagyjuk; hogy nem csak a magunk köréből választottak — nem mondom kivétel nélkül — de magunk is korlátlanul üzzük a szomorú kényjátékot velők, s itt, uraim, hozzatok fel bár mit, bár 50 törvényét a vastag corpus jurisnak, idézzetek fel onnan védőkokokat a sujtó ellen: a tényeket ki nem forgatandjátok erejükből — s ennek oka? mert a törvényeknek éltet mi kellene, hogy szerezzünk: bennünket pedig felelőségre semmi nem von, és emberek vagyunk, indulattal, és hiú vágyakkal, s ha megtörtént az összeütközés: nincs mi utját állaná amazoknak. Csak korunk szelíd szelleme az ellensúly, és néha megdördül az igaztalan felett, de még szellemben nem, ígéretben sem, hanem ártadott jogban az erő — ez az, melly belől gyarapítja, boldogítja, kívülről védi birtokosát.

Azért ruházzuk fel a küznépet joggal, melly a támadható összeütközésben mint hatalmas őr álljon, egyenlőn mindenkinek személye mellett; a vádlottat adjuk át olly bíróságnak, melly a vádat körülményesen és nyilvánosan vizsgálja meg; s ekkor a megirt törvényt mondja el bár ki: a nép személye eléggé védve lesz — szóval állítsunk eskütszékeket.

Kicsapongásoktól, féktelenségtől ne féljeteK; mert a joggal felruházott népnek nem lesz oka büntetlen hagyni a gonoszt; a vizsgálatra meghitt pedig magas állását érezni fogja. Békesen szerzett jog még senkit kicsapongóvá nem tett s a bizodalom mindenkit valamint büszkévé úgy meggondoltta tesz.

A kik ez állapotba be nem tudják magokat gondolni, képzeljék, terjedelmes birtokaikat haszonbérbe adva, képzeljék, e haszonbérlők a fizetéseket nem teljesítik pontosan, a feltételeket nem tartják meg szigorun, személyöket szóval tettel megsértik, sérelmeiket hogy fogják orvosolni? Önmagok fogják a büntetést elhatározni, talán elzáratni azokat? követelésöket bíró fogja tellyesítetni s itt minden megszűnt; ha e haszonbérlőknek vagyona több, változtat-e az a dolog állásan? erre magára megfelel a nemesi szerkezet a vagyontalan és legvagyonosb nemesnek jogegyenlősége.

Az éretlenség, a tudatlanság vádját sokan igen szépen czáfolgatók már. Valóban valamint a tudatlan a nevelés becsét nem fogja érteni: úgy a jog nevelni leginkább képes. — Sokan vannak, kik a jogot a neveléstől szeretnék felfüggeszteni; és számok e rovatalattiaknak most annál jobban fog szaporodni, mennél nehezebb azt most nyilván ellenzeni; de szeretném tudni, mit értenek a nevelés alatt? írást, olvasást? Ez az ismerethez a kulcs, de nem az isméret maga, s milly ismerethez jutand ez által! Értjük e magunk az ismeret alatt a vallástudományt — a bibliát? Hallgatva ez utóbbiról az annyira ismertről, amannak viszhangját keblében örökké halja, s hetenkint egy nap

hangosan szavalja el lelki pásztora minden ágazatit. — Statusjog tekintetéből alig hiszem mást értsünk, mint a polgári állás, jog s kötelesség tiszta felfogását, s ebben hogy érendünk czélt, kézi könyveket adunk kezeikbe? Valóban ha most kellene azt közrebocsátani, s kétfelé osztanók a művet: az első fél egészen üresen maradna; a második nem volna képes mindent magába felfogni. De tegyük, hogy jogokkal már bír, s állása ismeretét is tisztán bírja, czélt értünk-e vele? Épen az ellenkező. A ki a lajtorja első fokára hágott, az a másik után fog vágni; erről a harmadikra, s így tovább. — Nem lesz ez megállapodás; de ha azt véljük, mit rejt ez magában? hogy annyit kell tudni a népnek, mennyit mi akarunk, annyit bírni, mennyit mi akarunk; ez pedig nem egyéb mint a kiskorúság fentartására czélzott törekvés, vagy épen szülője annak, hogy a félnevelés veszélyeit idézzük fel a sötét mélységből.

Azonban neveljük bár, vagy nem: isten az emberkebelbe önté az ösztönt a szabadság iránt: mindannyiszor fájdalmasan ébred ez, mennyiszer a kényt dúlni látja az ártatlanságon, a hatalmat az igazságon; mert az igazság: jog, az pedig az emberiségben el van árasztva — ama felé vonatva, vonatunk e felé is. — Ezt azoknak, kik a nevelés által szeretnék a reform törekvéseit paralizálni. Távol azonban tőlem, hogy a nevelés jótéteményeit tagadjam; de valamint mélyen vagyok meggyőződve, mikint neveléstől jogot felfüggeszteni, úgy a nevelést szegény szolgai jogtalan népnél sikerrel folytatni nem lehet, mert tanítót fizetni, s gyermekeinek gunyát, könyvet szerezni,

annak munkáit nélkülözni, és mi fő, a nevelés becsét felfogni soha képes nem leend.

De térjünk vissza oda, hol a személy bátorságról szólunk; a reform más ágaira.

Ha a személy biztosítva van, ha a megváltás elve életbe lépett s az eddigi jobbágy tulajdonosa lön földének: kimaradhatlan következés, hogy a vagyonnak is olyan-nak kell lenni, s e tekintetben az uri székek jönek megfontolás alá. E székeknek egészen meg kell szünniök, és a törvénykezésnek egészen másnak kell lenni. Állitassanak fel járasonkint törvényszékek a polgári perekre nézve, s mellyek ez alá nem fognak vettetni, azok hagyassanak meg a helybeli előjáróság hatalma alatt; azt sem véljük, hogy ez által minden kényünket kizártuk, mert nem fogjuk a választást kezeinkből kibocsátani s eddig mérsékelve enyhítve csak de megszüntetve nem lesz a néha igaztalan, törvénytelen uri befolyás; mert messze még az idő, midőn nálunk minden a legnagyobb igazság pályáján fog haladni; addig meg kell elégtelmiünk a mostaninál job-bal, noha magában nem a legtökéletesebbel.

Ezek volnának, mellyek a személyt s vagyont a bíráskodás útján biztosítanák; de a vagyonbiztosításra nézve még többek volnának elkerülhetlen szükségesegek.

Akarjuk-e tovább is a terheket halmozni a nép vállain? S ha igen, hol van ultimatum a eljárásnak? Azt mondjuk: a jobbágy kezeinél levő föld sajátsága a nemes-séget illeti; mikint ezt az ország-szerkezet eredete, s több törvények világosan kimondják, s midőn a közterhek viselését a jobbágyságra tola: mással alig mentheti magát,

mint hogy e terhek alapját e földekbe helyezte s hozzájuk azoknak viselését, mint alattomos föltétet csatolta. Ez így némi igazságos színt ölt magára; de ha ennek semmi mértéke, semmi szabálya nincs: meg van e akkor a vagyon-biztosság? hova vezet ez, uraim! ha az előbbi oknál fogva joggal cselekszünk, midőn közterheket rovvunk a népre: jogunk zsarnokságba mehet ált, ha lélek ismételten járunk el e tárgyban, — milly roppant különbség a mostani, s csak félszázados háziadóközt! Hidakat, utakat építünk, folyókat szabályozunk, középületeket állítunk — naponkint szaporodnak kiadásaink, s ki gondol a takarékosagra? kinek fekszik érdekében, szigoruan vizsgálni a számadásokat? Vesztegetés a kiadásban, hanyagság a számvételben, közönösség, egykedvűség az elhatározásban, mindezek sehol mentséget, sehol jogalapot nem találnak; — feddést és kárhozatot igen a nép szomorú sorsában, minden verejtékben, melly illyekért arczát áztatja, minden sohajban, minden könnyben, mellyet nehezen keresett, és az éhségvárító fillér után hullat; — ha már jogot nem adunk a kivetésbe befolyni: e gondolat e tekintet határozzon el bennünket szigoruan, lélekismeretesen félve, kétkedve minden fillér megszavazása úgy elköltésében, mint számvételében.

Ezért határozzuk el: 1) hogy minden szükségtelen kiadást megszüntetünk, minden felesleget leszállítunk; a mostani adót pedig soha egy fillérrel többé fel nem emeljük. 2) Hogy számadásaink nyilvánosságak — s ezért ki nyomatjuk mind az előleges költségvetést, mind a számvételt s közgyűlésen teljes számmal benmaradván, fog-

juk mind a kettőt a fennebbiek értelmében tárgyalni. Koronkint közöljük e számvételt hírlapokban s teremtsünk a takarékoságban nemes versengést egymás között. Milly szép hivatásunk fekszik csak e kettőben is! akarunk sie-tünk-e megfelelni ennek? És mi egyenlíti meg az örömet, melly felgyulad kebleinkben, ha a terheket bár mi csekéllyel megkönnyítők, ha megtettük azt, mit hatáskörünk előnkbe szabott? A vak történet hatalmat adott, hogy sok százezer javát — földi boldogságát kifejthessük, hogy jótévő atyja legyünk a népnek. Felfogtátok ez örömmel teljes becsét? akkor többé lehetlen, hogy ellenállhatlan vágy-gyal ne vonassatok feléje, és ebben fekszik az önértet, melly a nép nevek-vő meglegedésének boldogságából fog kebleitekbe viisszasugárzani, mellyel az egész civilisált világ elébe léphettek. Határozzuk el 3) hogy minden előforduló rendkívüli szükségeket ezután maga a nemesség fedezzen; új hidak, utak, folyóátmetszések, csatornák, közösepületek állítassanak a nemesség költségén. — Az elvből, hogy ezek a köznép javát is előmozdítják, ne vonjátok a következtetést, hogy terhei általa fedeztessenek, mert földé már eléggé terhelve van, verejtéke pedig és izmai a földön fekvő terhekért feszülnek, mert a megszavazásba befolyása nincs, mert végre a nemesség terhet nem hord, mert ezek javát jobban érzi mint a földnép, melly közt csak nem észrevétlen oszlik fel a süker az eredmény, mert a nemesség szavazván meg azokat, nagyobb óvakodással fog határozni, nagyobb takarékosággal kiadni, nagyobb szigorral számoltatni.

Mind ezek megyei rendszabályok volnának a földnép vagyonbátorsága érdekében — mert a törvényhozó test tovább mehet és kell is, hogy menjen — a hon érdekében. — Azonban mi fogja ezen határozatoknak az életet megszerezni? A közvélemény. Ez álljon elő egész hatalmával, a dicsőséget mint gyalázatot egyaránt osztogatóval; ez, mellynek fegyvereit senki nem kerülheti el, rejtse bár mikint is magát. — Ez adja át a gyalázatnak nevét annak, ki megfelejtkezik, mit köszönhet a polgári társaságnak. Fukar, ki jótéteményt csak aratni szeret, de nem munkálni érette; hálátlan, ki a harcz viharai közt fentartott hazát a béke-ülén felejtí meg; gyáva, kiért az apák vért ontának, s ki unokáért néhány forinttól irtózik; tudatlan, ki nem látja át, hogy a közczélra vitt áldozat, önjavára is visszahat, s roszszivű, ki verejtékét kívánja polgártársainak, hogy avval szerzett kéjek közt dőzsölhessen. Illy erejével a közvéleménynek lesz, a ki szembe szálljon? — nem, illy elfajultságot a nemesi osztályról fel nem tehetünk. — Ezen közvélemény adjon életet, és erőt Mátyás törvényének, az 1486 — 64. addig, míg a nemességnek financialis viszonya a statushoz általános reformon menend keresztül; ekkor mi történendik? más kérdés, s bennünket célunktól most igen elvezetne. — Azonban országgyűlésen a vagyonbiztosság tekintetéből szükség, hogy a közmunkáknak bizonyos korlátok szabassanak; az előfogatok megszüntessenek; a tisztviselőnek kártpótlásul fizetés nagyítás adatván, szükség, hogy a megyei financialis rendszer változzék.

Itt jö tekintet alá a házipénztár jövődő reformja. Megosztani szándékunk azt aránylag a köznéppel; ez igen

szép jelensége újra a szellemiránynak! de nézzük következményeit. Vélhetjük-e ekkor, hogy a nemesség a mostani csekély fizetések mellett fog hivataloskodni, midőn most a tehermentség a nemes indító ok? — ez nagyobbra emelendi a költség összeget. — Új kiadások fordulandnak elő; és mi megajánljuk, mert mi is fedezzük! ez közjogilag ránk nézve tisztán áll, de a köznép? — reformot hozandunk be, de még is hogy fogunk nevében is ajánlani, mi, kiket csak születés tőn e jog birtokosivá? minden megszavazásnál itt újra az elv fog előállani, hogy a köznép befolyása nélkül terhét nem nevelhetjük, s ez mindig gátul szolgál; mert mindig feltételez a nem képviselt részére igazságos biztosítékot, protectiot, felügyeletet, melly ön lábaival késleltetve jő közbe, és sokszor legjobb szándékunk meg fog, meg kell hogy törjék rajta. *) Helyhatósági rendszer jótékonyasága érdekeinek nem csak szó de tett de áldozat általi előmozdításától függ; mentsük meg egyrészt az elvet, hogy „mindenki befolyásával történjék az adóajánlat“; másrészt

*) Ez az főleg mi engem az aránylagos adózat felett kételkedésbe ejtett, és egyszerűbb könnyebben kivihető mód ajánlatára birt. Továbbá nem hiszem; hogy a mostani megyei rovatási kulcsok szerint az elvállalás keresztül menjen; jó kivétési rendszer létrehozása pedig sok év sok költségnek leend szüleménye, ehhez minden nemesi birtok felmérése s osztályozata — két nagy és nehéz mű kívántatik. De midőn a javallatot teszem korán sem akarom az aránylagos nemesi adózatot ellenzeni mert én a mostani hibás rendszertől minden áron szabadúlni kívánok.

pedig helyhatóságunk kifejtésére szerezzük meg a lehetőséget, s ezt nem az által, hogy megosszuk a házipénztárt: hanem ha leszállítván, vagy kihagyván a felesleget, a házipénztár mostani összegét, mint maximumot vesszük fel s jövődre minden előforduló költséget csupán mi magunk fedezzünk; így egy részt biztosítva leendő jövődre az, kinek nincs befolyása; mi pedig, kik szabadon határozunk erszényeink felett, szabadok is leszünk az adójánlatban; mert csak bennünket illetend s így meglássuk majd: mellyik megye leendő az, mellynek érdekei kifejeletlen maradnak. Mellékesen megjegyezhető, hogy mi magunk biztosítására bizonyos összegig a többség, azon felül két harmad határozzon; másodszor, hogy ez csupán a nemesi birtokot illesse. — De térjünk vissza a köznép ügyére.

Adjunk a köznépnek megyei képviseletet, a népvédekben. Ezek semmiféle tisztséget nem viselhetnek. Mindannyiszor valahányszor a népnek törvényes jussai tiszttviselő vagy földes ur által sértetnek: szavat emelendnek. Legjobban ismerendik a nép állapotját, leginkább érzendik sorsát. Minden népérdeklő határozatnál kellő felvilágítást s figyelmeztést nyujtandnak. A számadások vizsgálásába befolyanak, nehézségeket teendnek, mellyeknek tárgyalás alá kell jönniek. Ha a büntető törvénykezés változást nem szenvedend: ügyelni fognak, hogy a védelem rendesen, szaporán és egész szorgalommal történjék. Országgyűlési utasításokba befolyanak és szavazattal bírnak. — E népvédek választásának két módját látom. Az egyik, hogy minden helység lakosai többsége vá-

laszson egy választót, s az így választottak egybegyűlvén titkos szavazat útján válasszák meg a népvédeket. A másik hogy a köznép helységenként közvetlen a népvédekre szavazzon, a szavazat eredménye írásba téve, s lepecsételve a legközelebbi közgyűlésre beküldessék — hol a levelek felbontatván a többséget nyert népvéd köztudomásra hozatik; mellyik célirányosb a közvélemény kifejtendő — én részemről ollynak az elsőt tartom. Igaz ugyan, hogy korunk nemtőjének hála, most számos pártolót talál a nép a megyékben; de valljuk meg: ennek jótékonyasága nagyobb részt a sokkal ragyogóbb törvényhozási pályán nyilatkozik, s az apróbb, de ezért szinte fontos tárgyakban önmagát felelti meg. Valljuk meg, hogy megyéink egy igen jelentékeny részében e pártolás igen gyenge, precair, kellemetlenségeknek kitett, néhány tag lelkületén szellemén alapuló s így változékony. Valljuk meg, hogy bizonytalan és ez a főhiány — változik a megye szelleme, s a népbarát hallgatásra kárhóztatik. E pártolás mint kegyelem mint ingyen jótétemény hat lefelé, és ha a nemeskeblű hazafi ezt legkevesebbé sem érezteti: természetét ez meg nem változtatja; nem szűnik meg bizonytalan, változékony, tökéletlen, lekötéllező lenni. — Itt az idő, hogy a nép e pártolást törvényesen követelhesse; s ha jogokat adtunk neki: azoknak biztosítékot is kell adnunk, hogy e pártolás ne fél, ne kegyelemoszó, ne időszaki, de százezerek vágyainak összpontosítása által legyen erős és teljes, törvényes és jogi, örökké éber, és kitartó. Illyesminek kell lenni a népvédelemnek a megyei rendszerben elvegyítve; ez üldözést nem félend, ez párt,

— rokonság, — vallásnézeteket nem osztand s felszólalását mint hivatalában fekvő kötelességteljesítést ha néha kedvetlenül veendjük is, de tisztelendjük. Mi jogaink sérelmeiért felelőseget követelünk; és hangosan emeljük szózatunkat — ellenére a status-főhatalomnak, és kit mi kormányozzunk, a köznép embere, ha sértve van, minő orvoslás után nyulhat? Jog nélkül szót emelni közepetünk, kérni folyamodni fog! Mi fonák állása az osztó igazságnak! mert felől is mondam egyhelyen: hogy ha birtok — vagyonkülönbségünket jogtérre állíthatjuk, nem azt, hogy polgártársaink felett önkénnyel ellenőrség nélkül urkodhassunk. Kivánom, hogy e népvédelemre nézve mindenki önkebléből meritse a meleget; és ohajtom: váljék általános elmélkedéstárgyául az eszme; — nem lehet sokat elmondani mit mélyen érezünk; tollam bár mennyire vagynék itt az érzelmek országába szerte csapongni, és elmém bár mennyire az okoskodás erejét felkutatni! De az érzelmet mindenki önkeblében, az értelmet önelmejében is feltalálja. Ezt erősen hiszem; forrón ohajtom.

Ez az a fokunkintí reform, melly a népet vagyon s fogalom tekintetben a béke ölén előre vive lassankint a nagyobb szabadság elfogadására képessé teheti; ezek után fog jöni csak a hivataalképesség, a törvényhozási részvét. Hol van a pont jövőben, melly életet adand ezeknek? ki képes ennek minden titkait megfejteni; mi csak annyit mondhatunk, hogy mindezek kimaradhatlan következményei e munkának, és mondhatunk annyit, hogy ha haladásunk lassu is, de az ellenérdekek mellet kiméttel engesztelőleg vonul el. Mi előtt a cselekvés pályára

kilépne a meggyőződésben, a kebelben keresi az erőt; s bizonyos, hogy a reactio működéseitől, a hátralépéstől ment maradand. Ezekben alapszik a köznép institutióinak legközelebbi reformja; s hogy ebből hazánkra, alkotmányunkra, nemzeti vagyonunkra a legtöbb jó és üdv szivárgand ki; arról a nemességnek többsége, már fentebb is látók, meggyőződve van.

De miként áll ez oldalról nemzetiségünk ügye. A 9 millió embernek ereje, nyelve, szokása milly súlyt vet a mérlegbe? Jegyezzük meg, más nemzetiség él a kárpatok között, más dél és más kelet felől, és ismét egy harmadik széllyel az országban: — azonban mielőtt egyenkint taglalnók ezeknek viszonyait a magyar nemzetiséghez: vessünk egy általános pillanatot a köznép nemzetiségének kérdésére.

Három érdek tartja össze az embereket a polgári társaságban: a közös szabadság, a közös nemzetiség, a közös vallás. Mindazáltal hogy áll népünk e tekintetben? Természeti ösztönénél fogva vonatik a szabadság felé az által, midőn az igazságtalanságot érzi, s a szolgaságot átkozza. De ekkor előbbi lapjainkra jegyzett gondolatink, az institutiók reformja mindannyi eszközök, mellyek annak megőrzésére, terjesztésére a sok milliót összefűzzék — most s még inkább ezelőtt köznépünkben egy általános érzelem uralkodék, és ez az elnyomatás egy részt fájdalmas, más részt bosszus érzelve s gondoljuk, hogy ez érzelem nem lett volna képes egybegyűjteni bár milly ajku bár milly vallásu árnyékatait — s e jelenetből mindenki foghat következtetni az állapotra, midőn a közös

jog érzete fogja a kebleket bírni; az általános szabadság fejlődésében foglaltatik az összetartás, az egység egyik leghatalmasb köteléke — ezt, nézzon bár vissza a múlt időbe, nézzon a jelenbe, mindenki bebizonyítva találandja. Ennek birtokában ki fogja elválasztani a népet; belső hatalom? ez éppen teremte az egységet, — külső? mit adhat ember embernek többet, mint szabadságot? mit nyerne a hódító maga? Földet? ez a nép sajátja; ezt magától elvenni nem hagyja. Adót? ha többet kíván, mint a hon igazgatása megkívánt, ismét jogot támadott meg, s a megtámadottal küzdeni kell, ki — fog hasztalan a harcra kiállani, ki fog vért ontani?

Az egység második eszköze a vallás. — Meg kell vallani, ez a köznépnek, ha félrevezettetés, csábítás hálojába kerítettik, nem csekély fontosságu; semmire nem olly kész, mint vallása védelmére, fényének emelésére, hatalmának terjesztésére; de még egyszer ismétlem, ez azon köznép, mellyre értelem befolyást nem gyakorol. — Körül tekintve külső állásunkat, ez látszik zavarokat rejteni magában; azonban vegyük, hogy népünk értelmesége naponkint növekszik, s ez által a vész csökken; vegyük, hogy a vallási érdek képviselőit csupán a pap-ságban találja, s osztályának — melly itt nézet alá jö — elhanyagolt nevelési állapotja naponkint javul. Az elősorolt institutiokban pedig a legnagyobb ellensúly állitatik fel. Különösen egyik pontja annak melly a népvédékről szól ollyan honnan mint a bizodalom tüzhelyéről a homályos elme legtöbb világosságot nyerhet, melly a fanatizálás fellegeit elenyésztesse, és ollyan, hogy érdekeinket job-

ban összforrassza a köznépével; de a tárgyra még visszatérünk. —

A harmadik eszköz a nemzetiség. Ennek felfogására több kell, mint népünk értelmessége mutatja, s ha ezt köznépünk közt legkevesebbé vesszük észre, ne másnak mint ennek tulajdonítsuk. Az értelmesség, mely ez oldalról hazánkra veszélyes lehetett volna, az eddigi rendszer által a nemesi körbe befogadni, a vagyonost — nem csak megfosztaték erejétől, de nemzetiségiünk hatalmas előmozdítójává változtaték; a jövő polgárság reform pedig azt, mi eddig elmaradt, fogja nemzetiségünkbe felolvasztani. A polgárság körébe szabad az átmenet; s így az értelem, mi a köznépből kiemelkedni fog, megnyeretéek az átköltözés által. Addig pedig még ez institutiók életbelépésének, még ezekkel karöltve a nép értelme nevedezni fog; nem fogunk e semmit a magyarosítás ügyében elkövetni? A köznéppel a legszorosabb összekötetésben állunk, nem fogunk hatást ez ügyben gyakorolni? Uraim! itt a nemzeti nevelés teljes fontosságával, jelentékenységeivel! a népnek az iskolában magyarul kell neveltetni. Ez oldalról fogjátok fel főleg a nevelés szükségét! E tekintetből a buzgalom! innét a lelkesedés a népnevelés ügyében! Párosítsátok az értelem-fejlődést a nemzetiség-fejlődésével, s mind a kettőt mozdítsátok elő a szabadság megadásával! És a köznép el fog vergődni a tudatra, hogy institutióinak fenmaradása s így boldogsága a magyar elem elfogadásában fekszik, és lesz forrás, honnan e tudatot merítse — a szabadság pedig szinte hatalmas érdek lepné arra, hogy magát azon nemzet tagjának vallja,

mellytől az kifolyt s mellyel általa összeforradott, s mellytől reá még talán a nagyság fénye is háramlandik.

Uraim, megszűnt az üldözés kora azért, hogy ilyen vagy olyan vallásnak, nemzetiségnek tagjai vagyunk; kurunk a társasági szerkezet javítása által a közös boldogság kora. Hazánk társasági szerkezete közös nagy-léte kívánja, hogy magyarok legyünk; de szabadabb s így értelmesebb emberekhez könnyebb szóllanunk, s így ha ellenségeink, a népcsábítók, nem győződnek meg e tételek valóságáról, folytassák izgatásaikat: mi megadjuk a szabadságot a köznépnek, megadjuk az eszközt, hogy boldog lehessen; és ha ennek birtokába juttattuk, akkor elmondjuk tételinket; ám lássuk, mellyiké lesz a diadal, a tetté vagy a szóé, az ígéreté, vagy a megadott jogé!

Ezek általánosan — lássuk most egyenkint a népeket.

Először is a magyar. Tekintsük jellemét, vagyonát, számát, értelmét, helyzetét: mindezekből nemzetiségünknek aránylag legnagyobb ereje tűnik elő. E néposztályban a legtöbb önállást, férfiaságot, ragaszkodást a honhoz, büszkeséget a nemzetiségre látjuk párosulva; ennek az inség napjaiban sokkal nagyobb volna, mint véljük, fontossága; nem mondom, hogy a hidegségnek, a megvetésnek idegen ajkuak iránt tovább is fenállni kell; enyészszék ez el, de enyésztevel az erre fordított, a kinőtt erők térjenek vissza a tiszta forráshoz, a saját hon-, a nemzetiség-szeretethez. Értelmisége, igaz, csekélyebb, mint a német köznépé, de népnevelési intézkedéseink ennek szaporább kifejlését fogják legközelebből érdeklenni. És igen nagy részének vagyonossága, szabadsága nem fogja ezt is siet-

tetni? hát a földnek felszabadítása mikint fog ez elemre hatni? Legbujább síkjait lakja a hazának. Uraim, állítsatok közlekedési eszközöket, fejtsétek ki a kereskedést és e néposztály vagyonszáma mindeniké közt legnagyobb leendő. Vegyétek hozzá fekvését a hazában, — megszaggatva nincs; s mint egy testben lakik a honnak közepén. És sem hely, sem iráskülönbségek nem zavarják az egységet. Száma az összes magyarságnak 4,435,818, holott az összes szláv eredetű népeké 3,016,314, s így egy millióval, s mi haladja, több. — A magyar erejét, éltető szellemét a nemességtől, s a természetes nemzeti sympathiából nyeri, s e kapcsolat által nyer erőt, a szám is, és maga jelentékenységre emeltetik. Ki nem ismeri a nagy községeket a Duna, s Tisza, Körös s Maros síkjain; szabadítsátok fel az uri tartozásoktól, adjátok meg az említett jogokat s ha vagyonságukat, értelmiségüket számlálhatlanul már ez által emeltétek, az együttlakás, a városi szerkezet a magyar elemnek olly erőt kölcsönzend, melly mellett minden más, kell, hogy háttérbe lépjen. —

Higyétek, a hazának minden ajku népei közt a nagyságnak a hatalomnak legtöbb csirája a magyarban fekszik.

Második a német. Lehetlen hogy szívünk egész melegével ne üdvözljük e részét köznépünknek. Akarjuk látni a szorgalmat, a tisztaságot a tudást minden körülményekhez alkalmazkodni; az erkölcsiséget, az értelmet, a vagyonságot: mindezt a német ajku nép teljes mértékben mutatja, — a kereskedés illy árva állapotjában, olly urbéri, olly országos viszonyok sulya alatt, milly virágzó állapotban él! nem e annyi példányok ezek

köznépünk közt, nem űsztön mind azon tulajdonok sajátátételére, melyeket imint most számítánk el. — Ennyi érdem a hon iránt! Öröm fogja el keblünket s a tiszteletnek azon bizonyos neme, melyet a jól teljesített polgárhivatás magában rejt; azért szeretet s méltánylat e néposztálynak! értelmességénél fogva mit várhatunk egyebet, mint ragaszkodást hazánkhoz, alkotmányunkhoz, nemzetiségünkhez? Vallásos nép — vallása biztosítva, kegyelve van. Szorgalmas — szorgalma gyümölcseit a legközelebbi jövő tükéletes pártolás aláveszi. — Eszmélettel bír társasági állásáról, s a jog ez eszméletet táplálандja. Ezt magával hozá, s gondosan őrzé meg, mi könnyű, hogy e jog érzetet átvigye hazánkra, s ennek szabadságára, mellyel eddig csak sajnosan gondolt külföldi társaira, s fájdalomosan a honi viszonyokra! És ha átölelte jogérzetével a hont: akkor felébredének benne is a nemzetiség iránti kötelességek; mert nincs haza, melly iránt tartozásokkal is ne kellene viseltetnünk. Vagyonossága eszközöket nyújt a nemzetiség eszközeinek megszerzésére, iskoláit legjobb karba helyzi, gyermekeit nem vonja el, tanítóit jól fizeti, népnevelési tekintetben legjobban hathatni reá. —

Következnek a szlávok, — Mi tisztán csak a honiakról, szorosan a magyarországiakról szolandunk. Igen érdekes volna űsmerni a szláv elemeket egész terjedelmükben, s így mindazokat, kik e nagy nép-családhoz tartoznak; de ez oda fog tartozni, hol egykor magyar hazánknek külső political állásáról s különösen az orosz és szláv népekhez külső viszonyokról bővebb tudomány, vizsgálat, s tán utazás után foghatunk értekezni; mert illő: hogy hazánkat

ne csak belülről, de kívülről is üsmerjük; jövődjöje nem csupán önmagunktól de a külső befolyásoktól is függ; és fel kell ezt tárnunk egész mértékben, erőt kell erő eleibe állítanunk; a vésznek elejét vennünk; nevelnünk a körülmények jótékonyságait, kedvezéseit; mi most nemzetiségünket csak belső szempontból tekintjük, és ebből tekintjük a szlávokat is.

A szlávok mozgalmait darab idő óta figyelemmel kísérrjük; de minden előleges vizsgálat nélkül. Egyes agyakban fogamzó képek, ha nincs anyag, mellyben alakulhatnak, üresekké, hasztalanokká váltak. Így Magyarorszáiban a szláv nemzetiség. Uraim! Hol a pont, mellyhez ragaszkodtok ez üres képpel? A nemesség általánosan magyar. A polgárság, ha nem egészen magyar; de még kevesbé szláv; marad a köznép. S ez valólag így van: s ezért épen, hogy a szlavismus ügyét, a nemzetiségünket érdeklőt e rovatba halasztók. Vegyük a dolgot komolyan! A polgári hatalom factorai: értelem, vagyon, szám. Óh mi messze áll a szláv köznép attól, mit e tekintetben értelem alatt értünk, — értelem, melly a polgári szerkezetnek, a világ viszonyainak tiszta felfogásában alapszik! annak fentartását, kifejlését eszközölje; ha pedig csak sejtelmeken épül, azoknak rendszerét, organisatióját önmagában alakítsa meg, számolja ki. És azt mondjátok itt, hogy ez értelmet kitejtitek? Ez több volna a rossz szívűségnél; mert vélitek-e azt, hogy a Kárpatok ormaira úgy, mint Duna alrészreire kiterjedő magyar statushatalom más mint önmagának kifejtését eltürendi? hogy illy fogalmak létrejöttét elnézendi hanyagul és részrevétlenül? De, u-

raim, doctrinátok csábításon is alapszik, s ha tán megengedné is ennek teljesülését: a magyar status-hatalom, köznépetek jobbainak józan értelmén törnék meg, mert előbb-utóbb megtudná, hogy eltitkolátok előtte Sibiériát, el az ostort — a kancsukát, eltitkolátok egy hős nemzet gyászos elesését, el az érzelmet, melyet a magyar nemzet ekkor tanusított, — eltitkolátok az éjszaki befolyást Oláh- s Moldvaországban; ezt pedig higyétek, saját ti embereitek fognák elbeszélni az ámtott köznépnek. Uraim, itt az értelemre nem számíthattok; a köznép értelmisége sokkal inkább függ társasági jogainak szaporodásától, mint bár mely nevelési rendszertől, vagy inkább még ez izgatásoktól. Mikint fogjátok az egymásután következő fogalmakat kiirtani. Hiú képzeményekkel a valót? mikint fogjátok a kimaradhatlan ragaszkodást, a szeretetet a magyar alkotmány iránt előlni? ismét képekkel a valót? Két hypothesis mellett érdemelnétek figyelmet, szlávellenségeim! ha a magyar nemzet szelleméhez hűtlenül, a köznép-elenyomás és zsarolás principiumihoz térne vissza: első. Ha az éjszaki hatalom, szelleméhez hűtlenül, democriticus zászlót tűzne ki, s első lépésül mindjárt családokat leghősebb tagjának elrombolt szabadságát adná vissza: második. Tegyétek meg mind a kettőt — de elválhatlanul egymástól, — és megvallom; hazám jövőjének tiszta egére viharos felleget idéztetek elő; semmisítétek meg mind a két hatalom történeteit, a legközelebbi évtizedről; zárjatok be a pozsonyi országház termeit, és nyissátok meg Varsóban és Pétervárott a zárt termeket, hogy a nép emberei hallathassák magokat: és mi magyarok mindnyájan igen fon-

tolóra vesszük mostani phantomaitokat. — Tegyétek a tettet nem tetté, — de ismét mondom, elválhatlanul a két hypothesis egymástól: — ám miért dűlnék nemzetem kebelén, ha szolgának kellene lennem itten és ott is, hová reménynyel tekintek — miért dűlnék a való szabadság ölében, midőn másott sem nyerhetek egyebet? Az éjszak a szabadság eszmébe öltözött, és Magyarházánk szinte azokkal halad a jólét sugárait mindenhova elárasztva! milyen botorság volna felidézni a nemzeti viszálykodás rémeit? Mi nem tudjuk kebleitek mélyén mi fekszik: de mind ezen tételeink igazságát ti magatok is sejdítitek, midőn izgatásaitok céljául nyelv-művelést, literaturát tűztök ki. Itt sejdítitek a valót, és sulyja alól nem fogtok menekülni, bár mi vezérelje eszméiteket. Ismétlem: értelmére a népnek ne számoljatok; számolástok meg fog törni, mert népeteknek utolsó gyermeke tudja azt: jobb az idegen jó barát, mint a rossz szívű rokon.

Igen nagy factor a statushatalomban a vagyon. Tudjuk, mikint áll egész küznépünk vagyonossága, és ki nem ismeri a népet az éjszaki bérczek lábainál, és milly viszonyban állnak a kopár sziklák, a szűk völgyek, a fenyvesek, a buja, és tágas síkhoz, az apró csermelyek a széles folyamokhoz; — nem akarjuk azonban bántani a békeszorgalmat, a vas türelmet, a csendes és példás erkölcsösséget, melly e népág kebelében szelíden virágzik, de ha a jövőendő lepleit elmozdítjuk; ha a jótékony istitutiók, a kifejtett közlekedési eszközök eredményeit mind a két honrészeken összehasonlítjuk: a nagyobb vagyonosság mindenesetre nem a szláv elem fészke felé fog nehezedni. Mind

ezek csak ellenségeinknek mondattak, és nem az egész néptömegnek, melyhez csendes elkölcösségeért a legmelegebb érzelmek vonzanak; és melynek jóléte előmozdításaért a mindenkire ható jogok boldogító sugárai egyenlően fognak szétáradni, nem a nagy néptömegnek, mely ezer csatában ontá vért e hon fentartásaért, mely hadi erőnknek most is nagy részét képezi, mely sok fiának honi ipar és kereskedés sokat igen sokat köszönhet, e néptömeghez szózatunk a legmelegebb, kezünket nyújtjuk feléje hazánk nagyságának előmozdításaért.

Különben is egész köznépünk vagyonsága csekély hazánk földterületének egy negyedrészt sem tartja kezei közt a köznép sennek is tulajdona a nemességet illeti, és ha tekintjük kereskedés hiányunkat és a sok terheket a falusi esküdtől a megye főispánjaig, a mestertől a püspökig, és — de minek előszámolni az ismerteket — a hatalom e factora a számolatból úgy enyészik el, mint az értelmiség.

Végre mi tekintetbe veendő az a szám. — De az igazi hatalmat a három együtt: az értelmiség, vagyon, és szám képezi; egy magában igen gyenge, valamint egyes embernél, úgy egész népeknél. Mondtuk pedig, hogy értelmiség és vagyon, mely e népből kiemelkedik; e számot csökkenteni fogja. És ha mégis ellenségeink az erő ezen eleméhez nyujtanak ki kezeiket, sokat és igen sokat kell tekintetbe venniük, hogy önmagokkal tisztába jöheszenek. Néhány adatot mi is képesek vagyunk nyújtani, a munkát könnyítendő. Egy népcsaládhoz számítjátok a tót, orosz, szerbet, rácot? Helyes. — Hiszem, nem felejtétek, hogy a nyelvegység, a sokféle dialectus, szó-

kiejtés, és más meg más különféleségek által igen gyenge. — Ezt nem felejtétek: de ezt közös literatura által megszüntetik; azonban mi képzelet az, literatura által hatni akarni a tömegre? De mégis lesz-e közös literaturátok melly sem nem lesz cseh, sem nem rusznják, sem nem illyr! A nemességbe emelkedettek a magyar elemmel olvadtak vagy olvadandnak össze, — a polgárságban állóknak a polgárság reformja hasonló sorsot készít; a népre a törekvés nem hatand; s így magok maradtak azok, kikbe az agyrém átszivárgott; a nyelv különféleség által megszaggattottak pedig úgy hogy e tekintetben erőt fejthetnének ki, soha nem fognak egysíttethetni.

Legnagyobb rugó a köznépben a vallás, és tegyének az egész szláv családot egy vallásuvá: és ros sz szívü törekvésték aggodalmunknak vetendi meg alapját. — Azonban nézzük, hogy oszlik fel vallási tekintetben a szlávnép — itten a végvidék és Horvátország is számolatba jött

r. cath. tót:	1,215,944.
horvát:	886,079.
illyr:	416,150.
g. cath. orosz:	442,903.
sokázt:	13,188.
agost. tót:	467,562.
reform.:	3,750.
g. n. egyes. illyr:	828,365 *).

*) Fényes Elek Urnak ki ezen adatokat legközelebből megjelenendő munkájából közölni szíveskedék az egész hon előtt meleg köszönetet mondok.

Mikint fogjátok ezen öt féle vallási érdekeket egy olly elemben egyesíteni, melly (kihagyván a végvidéki 435,576), nem számlál csak 391,889 lelket hazánkban, melly az éjszaki külföldön az óhitű vallást tüzzel vassal, kényszerítéssel terjeszteni megindult. Magyar hazánk, magyar alkotmányunk az, melly a vallási egyenlőségnek első veté meg alapját, melly e vallási egyenlőséget egész terjedelmében helyre állítandja. — Erre azt felelitek, hogy a vallási érdekeket a szláv elem csak úgy biztosítandja, mint a magyar. Ez, uraim, megvallom, annyi: a tűz eloltandja a vizet; a feketének szüleménye lehet fehér.

E pontnál lehetlen, hogy eszembe ne jusson a világmozgalmak egyik legnevezeteseb jelenete. A francia revolutio sergei a Rajnán és Alpeseken a szándékkal léptek át, hogy az ellenséges kormányok megdöntésével a népeknek szabadságaikat megadják — mi történt? A kormányok megbuktanak, a népek pedig a zsákmányolás, elnyomatásnak lőnek áldozatai, — királyokat tolának reájok, és a harczok nyomorait viselteték velők. Mi lön szüleménye ennek? Egy nagy tanulság a népeknek, hogy a lelkesedést, sympathiát alacsony czélok eszközeül használák; bizonyos vagyok benne, hogy nem ez volt a cél a kezdetnél; hogy csakugyan létezett egy nemesebb indok az első hevüléskor, de az emberi indulat elhomályosítá a célt, elfoglalá a békes emberszeretet szelíd érzelmeit, — nem is akarom az egész francia nemzetnek ezt betudni; meg vagyok győződve, hogy ez csak kinövése volt a nagyszerű mozgalomnak — de elég hogy, a veres nyomokat, a sírhalmokat, a gyászt és keservet maga után hagyá. És innen magyarázható meg a

lelkesedés, a martius 1-jei ministerség magaviselete után Németországban; innen a nemzeti dalok mint kinyomásai a nagy néptömeg érzelmeinek; innen a népellenes mozgalom.

Mi a történetből ezt kiragadtuk; azonban az összefüggésből egy láncszemet kihagyánk; s olvasóinknak adjuk át, e szemet a láncba beilleszteni.

Vallási egyenlőség volt jelszava az utolsó évtizedben a magyar nemzetnek, s e jelszó a két utolsó törvényhozói testületnél megtalálta organumát; vajon a vallási egyenlőség, a teljes vallási szabadság hagy-e még valamely ellenséges indulatot kibékítlenül? E vallási egyenlőség mellett mire lehet a kedélyeket, a köznép fanatizmusát használni? Uralkodásra, vallási felsőségre? De ezt, uraim, rólatok fel nem teszem; mert ha katolikus színezetűök teljes megelégtülést lel a mostani institutiókban, a protestans azt a legközelebbi jövőben feltalálандja. Nem képzelhetem teljes vallási szabadság mellett mikint nyújthatna segédkezet e célra — az uralkodásra — a pár száz ezer széllyel szórt értelem és vagyontalan pornép? Öt millió ember a vallásfelsőség minden színeről kész lemondani, hogy polgártársainak nyugalmit megadja, szeretetét megnyerje; és ez elkopott szerepet egy olly fractio vállalná magára? Erről, uraim, botorok vagytok, ha álmodoztok.

Vallási egyenlőség az, melly a még kibékítlenül hagyott érdekeket összefűzze, s az embereket, az egymástól e miatt elfordultakat, meleg, őszinte kézszerítésre bírja. Catholicus, protestans, óhitű, magyar vagy szláv, a

statushatalomnak egy fokán, egyenlő pártolás alatt állanak; itt pedig kéz a kezet megérintheti, kebel kebelre borulhat, s a nemzeti egyetértés szelleme mosolygva nézeni majd ez annyira várt jelenetet. —

És, uraim, ne felejtsetek el, hogy a köznép, melyet ti szlávnak neveztek, a helyzet által mindenütt megszaggatva van; pedig ez fontosb körülmény, mint vélnétek; mert kell lenni egy gyűlpontnak, honnan minden erő egyenlőn szívárogió ki; és egyenlőn térjen vissza; — a Karpatok és Száva parti közt pedig egy igen nagy szívatag ásító keresztül, mellyen még ellenségünk szerencsétlenségére igenigen rossz utak és közlekedési eszközök léteznek; ha pedig ezeket a nemzeti erő felállítandja: az üdvös eredmény inkább másoknak mint szláv ellenségeinknek használnának.

Tudjátok ti azt is, hogy a népesség növekvését az élelemszerek mennyisége kormányozza; ez élelemszerek pedig, a köznép oeconomiáját nézve, a föld mennyisége és minémiségétől függnek. Ez elvek előbocsátása után tekintsetek csak a bérceket, a fenyveseket, a kopár sziklákat, a sovány homoktérket, mellyek a szlávoké, és a buja természeteket, és mentől előbb szabaddá teendő kővér lapályokat, a még népetlen pusztákat, mellyek a magyaré, a jókeblü németé, vagy a csendes oláhé. —

Mi tehát a kapocs, melly a szlávokat összefűzze; mellyek az oszlopok, mellyekre az egyesítő hid építtetni fog a ragadó hullámok öleiben? A szabadság? Ez sajátja a magyar alkotmánynak. A föld? Ez előbbutóbb sok milliónak leendő birtoktulajdona. A litteratura, az értelmiség?

Ez a köznépre hatástalan. A vallás? Ez csak egyenlőségben talál erőt, ezt pedig csak a magyaralkotmány nyújthatja. Nemzeti egység? ez nem létezik, s reá csak alkotmány és vallásszabadság vesztese által küzdhetnétek fel, s a szláv nevet szolgaságért vásárolnátok meg, s ez milly díj átadom meggondolni mindenkinek, kérdezzétek meg az elszászi németet: a földet, melyet lakik, a France határaiból kiragadva, Deutschlandnak kívánja-e neveztetni. Kérdjétek meg a német Schweizit, hogy gyönyörű bérceit német kormányok alá akarja-e juttatni? — mind a kettőt azért, mert német. A hollandi miért nem fogadá el a német nyelvet, melynek typusát hordja magán nyelve s miért nem kíván németországhoz tartozni sem egyik sem másik? — Viszont melyek az oszlopok az egyestítő híd alatt a magyarnál? Ezek: politikai egység, melynek minden köve mind annyi jog; a másik a vallási egyenlőség melynek minden köve a béke és nyugalom, e két drága kincse földi lételünknek. Ennyit a magyarhoni szlávokról. —

Egy nevezetesebb népág még az oláh. — Csendes és békes; szelíd, engedelkeny, háladatos nép — de értelmetlensége s vagyontalansága szolgálai érzelmekkel nevelik. — Nemzetiségünkre nézve nem könnyű lesz a hatás reá, mert vagyontalansága, értelmetlensége az oktatást nehezítendi. Nagyobb részt keleti és déli bérceit lakja hazánknek és legkevesebb ellenszegüléssel sem viseltetik a magyar iránt; s ha vallási tekintetben vezetőkkel, a papokkal birna is; nemzetiségi tekintetben nem bir, és statusunkra rossz hatása soha nem is leend, műipar s kereskedési

osztálya nem létezik, s minden ereje a földművelésben van; intelligenciája pedig megtanulható vallás és alkotmány, milly viszonyban állanak egymáshoz Oláh és Moldva országokban egykori frigyeseiben hazánknak.

Ha ezek után valaki kérdezné, mik tehát köznépünk-nél az eszközök nemzetiségünkre? Feleletül én kérdeném: ismeri-e a türelmet? s ha igen, akkor kezet nyujtanék: ebben s az időben fekszenek az eszközök arra, hogy köznépünk is magyarosodjék. Különbben nemzetiség nem csupán a nyelvben áll. — Nemzet tagjai leszünk a jog és szabadság, az alkotmány által; melly nemzet ezt fen tartja, mellyből ez kifolyt, ahhoz fogunk számoltatni akarni; és ez akarát, e ragaszkodás a nemzetiség egyik része — alapja az egésznek — ösztön a nyelvre. E tekintetben nemzetiségünk a legközelebbi jövőben már elfogadva, megalapítva leend; és mikint hat még a köznép-re a szabadság? Vagyonosságát előmozdítja; és ez, uraim, az igazi nevelés alapja s álmodjunk bármi szépeket a népnevelésről: addig teljes gyümölcseit az meg nem hozandja, míg institutioink javítása által szegénységből ki nem emeljük.

És ha a nevelést a vagyonosság feltételezi: akkor, igen, nyelvünket is; mert ennek a népnevelésből kell kikelnie. Minden intézkedést e tárgyban meleg kebellet kell ölelnünk, és ha a sükert nem is foghatjuk mindjárt kézzel, csüggednünk nem szabad.

Én legcélirányosbagnak vélnék egészen új magyar iskolákat, minden helységben kis gyermekek számára 4 esztendő koruktól egész hétig bezárólag. Fő célok a

magyar nyelvet hallás, játszás, tárgynevezés, imádság, ének, apró mondások által tanulni, úgy hogy a magasb iskolában már sikerrel magyar nyelven taníthatassanak írni, olvasni sat. E célban rejtezik a kisdédóvás célja is, és így kétszeres hasznuk leendnek. — És én, megvallom, mi tekintetek vezérelnék e javallatnál. Gyermekeit a paraszt főképp azért nem küldi iskolába, mert azt házi vagy mezei dolgaitól szegénysége miatt ritkán nélkülözheti; ezek a „kis magyar iskoláknál“ nem létez, mivel az ily gyermek munkára nem használtathatik; sőt az épen miatta akadályoztatik. Ezek mellett szülő munkától, idősb gyerekek ügyelés miatt nem marad el az iskolától, gyermek játszás közt, szülő pedig a tapasztalt siker után kedvelni meg azt; és gyermek örömmel menend a nagyobb iskolába, szülő pedig vissza nem tartóztatandja ötét. — Könyv, írószer új költséget nem kívánand.

Milly szerencsések vagyunk mi, hogy ilyeket megpendítve, részvétlenséggel, homállyal nem kénytetünk a síkra lépni. — Mindenki ért mindenki érez; mennyivel boldogabb kort élünk; az ily ügy nem koldulva keresi többé a pártolást. Én is felhagyva ez új iskolák számára részvétet gerjeszteni, átmegyek gyakorlati kivitelére a dolognak.

Hazánkban van 7000 helység, falu, város, melly vagy épen nem, vagy nem egészen tiszta magyar; 4500 az egészen tiszta magyarok száma — és így hét ezer ilyen „kis magyar iskolára“ volna szükség — ez hét ezer tanítót kívánna meg, kiknek évi fizetésök 100 pengő forinttal hétszázezer pengőt kívánna esztendőnkint — ez igen sok pénz, de a nemzetiség is igen nagy ügy ám!

Mi a mult országgyűléseken igen szép engedményeket tevénk a köznépnek, sokat elengedénk tartozásaiból — dicséretes áldozatok! azt is kimondók, hogy füst pénzü minden ház 1 frtot fizetend; később kérdés támadott, hogy értessék ezen forint, váltóban e, mint az engedményes országgyűlés előtt volt, vagy pengőben, s ekkor mintha megbántuk volna nagylelkűségünket, áldozataink után mintegy jogositva érezők magunkat, semmi esetre mást mint pengő pénzt érteni; s így térénk el az elvtől, melly az említett törvényhozás előtt lebegett, „a paraszt sorsát semmiben rosszabbá nem tenni.“

Ime az alkalom az elvhez visszatérni: hazánkban jobbhagy, telkes, és zsellér van, több kevesebb 1,400,000*) ez ugyan annyi pengő forintot adóz; ajánljuk meg ezen pengő forintnak felét, és ez fog 700000 forintnyi összeget — szükséges mennyiséget adni; és ekkor még marad is az előbbi mennyiségből több mint előbb volt, és

*) Ennek tökéletes ismeretét nem voltam képes annyi statisztikai munkáinkból kinyomozni. Mi nagy hiával vagyunk jó statisztikáknak; az több mint fájdalmas. Fényes Elek statisztikája már kész, s ha megfelel a várakozásnak, olly érdemet szerze a hon iránt magának, mellyért minden jutalom csekély. — Országos, megyei, papi összírások mind elvek, egység nélkül folynak; s innen, hogy minden nyomon fogtatkozás, — hiányra akadunk. Jo theoriája a statisztikának, melly minden elvet, mellyre szükség van, minden szabályt kifejtene, status tudományunk igen érezhető hiányát pótolná ki.

magunkat megmentők a vádtól, mintha engedményeinkért ezen összeg sokszoroztában kerestünk volna kárpótlást.

Szükség volna tehát országgyűlésileg elhatározni.

1) A füstpénzt mennyiségének fele uri adóból status-adóvá változtatik.

2) A bejövő összeg „kis magyar iskolák”ra fordíttatik, melyek célja a kisedovács mellett semmi egyéb mint magyar nyelv tanulás.

3) Tanítói országos pénztárból fizettetnek.

4) Ezen tanítók kiképezésére az egész status praeparandiákat állít a hon több részeiben.

5) A praeparandiák életbe — lépte után az iskolák három év múlva nyitvatnak meg.

6) Minden helység földesura a népességhez arányzott, országos terv szerint a törvény keletkeztétől öt év alatt iskolaházat épít.

7) A nagyobb iskolákban keresztény tudományon kívül minden magyarul taníttatik. A mennyiben az apróbb helységekből nem volnának rendes nagyobb iskolák, ezekben a kis magyar iskolai ügyet hasznosan lehetne összekötni amazokéval úgy hogy azon tanító kevesb foglalatosságai mellett az elemi oktatást is folytató.

8) Az ügyet országos, fizetett, és felelős biztosság kezeli; a kormányzat külön ágát tevéen, a Főméltóságú cancelláriának van csupán a törvények értelmében alárendelve. — A megyék helyhatósága különös szabályok által mentesíttetik — ide tartozik különösen a felügyelet, a hibák, fogyatkozások feljelentése — s e tekintetben közvetlen levelezés a biztossággal.

9) E biztosság minden félévben a felségnek körülményesen jelentést tesz, és hivatalosnak vallott hírlapja által ezt közzé is teszi — ugy minden megyének megküldi.

10) Ez iskolák létezése ez alakban harmincz évre biztosítottatik. *)

És így tovább — szerkezetéről Iveket kellene írnom; de én itt ez eszmét csak általánosságban akartam felmutatni; megérlelését átadom a nemzet szív s ész melegének a kérelemmel: ha nem ígér magának életet, teremtsenek mászt hazámfiat, jót célirányost boldogságára a szeretett hazának; csak ne hagyjuk tettlen nyugalomban vonulni felettünk az időt; mert a halasztás több rosszat szült a világra, mint maga a mulasztás; mert ellenségeink nyilat, és alattomosak; ismertek és ismeretlenek munkálkodnak — mert mondják e többet: nemzetiségünk érdekéről van szó!

Nehézségekkel van ez — és mi nincs avval? — öszszekötte. Nehézség! ez magában enyészni nem fog; szembe kell vele szállanunk, és küzdenünk. — Messzeség!

*) Ki tudja ezután, financialis rendszerünk mikint álland.

Azt pedig: miért keljen ez áldozatot a nemességnek viselni? megfejtí az, hogy a nemzetiség ügye legközelebb-ről ötet érdekli. Ez új magyar oskolák által az elemi népnevelés nem szenvedend semmit; mert ez az egész statustól teljes joggal igényelheti a pártolást; magától a köznéptől is egyenlőn; s krajczáros vagy garasos adózat segíthet rajta, különben pedig mint az imint láttók, az elemi nevelés sikere sok tekintetben illy kis iskoláktól feltételeztetik.

Minden lépés közelebb visz bennünket; ki célt akar érni, annak indulni kell; és uraim, mindenek felett a türelem és kitartás. Egy két nemzedék sirba száll; évek fognak enyészni a semmiségbe; ki tudja, mellyik unokánk fogja a gyümölcsöt szedni a fáról, mellynek mi ültetjük magvát; — mellyik fog a lombok alatt csendes érzélemmel pihenni; de azok is e honnak, e nemzetnek lesznek fiaí, és ha nekünk békes földet adtak elődeink: mi adjunk nekik át örömdús nemzeti érzelmeket.

Nemzetiségünk ügyében nem lessz érdektelen néhány pillanatot vetnünk a zsidó emancipatorra, s a Horvátokra.

Zsidó emancipatio.

A zsidók a néposztály, mellyet korunk humanus szelleme egész hevével átölelt, s vessetek bár ezer akadályt, hatalmasan fog feléje vonatni: — az emancipatiót általa késleltetni, de megsemmíteni nem fogjátok. Ezt szoktuk mondani ellemeinknek. — Tökéletes igazán. Ha pedig azt mondják; ez osztály meg van erkölcsében romolva, vesztegetve, nem érdemes a felszabadításra; akkor azt mondjuk *Macaulay*-val: „Előbb vétket teremtettek s azután azt üldözéseitek alapjául használjátok — mint idegenekkel bántok velök, s aztán csodálkoztok, hogy nem osztanak minden hazafi érzelmeiket; — választó vonalt huzztok; és bámultok, hogy távol tartózkodnak tőletek. Nem akarjátok, hogy egy hold földet birjanak, és csodálkoztok, hogy csupán a kereskedésnek fekszenek. A tiszteletes becsvágyának ismeretét számokra lehetetlenné teszitek, és panaszkodtok, hogy a haszonvágy mesterségeiben keresnek menedéket: — röviden századok óta sujtottátok a jogtalanság mindem nemével, s most kárhoztatjátok, hogy ahhoz, mi a gyöngének természetes menedéke a tulhatalmu erőszak ellen — a ravaszság — a csaláshoz folya-
modnak.“

És azoknak, kik mondják: „vallásuk, szokásuk által el vannak különözve a polgári társaságtól, avval soha össze nem olvadnak:” — igaz, és ez a nemzeti egység tekintetében fontolóra érdemes ellenvetés, — de felelni szoktuk: political tekintetben csak ennyiben jó ez szemügy alá, mennyiben a közéletre visszhatást gyakorol.

A pénz ez osztály kezei közt forog, de ez természetéből nem változtat semmit; az uzsoráskodás nem a körülményből foly, hogy a pénznek kizáró birtokában vannak: hanem helytelen political rendszerünkből; hapedig kereskedés által felkutatják a pénznek minden forrásait, és a pénztömeget nevelik: kárára van e ez a polgári társaságnak, vagy javára, akkor kivált midőn helyes institutiók által a kamatláb csökkent? — De felszabadításuk után talán a hatalom e nagy factora által rossz befolyást vívnának ki magoknak a statuskormányzatra? Én is azt mondom: igen, ha tudnám, hogy a zsidóságnak political irányuk van; de nincs, és élők vég célja a privát jólétben oszlik fel. Most e népág egész political élete defensiv rendszer az elnyomatás, üldözés ellen; azon természetes összetartás, melyet a gyöngék' az elnyomottaknak egymás iránti élénk sympathiája szül. Most örökre hadi lábon látjuk őket a támadások ellen, s fegyverül használni a pénzt, mert jogul, törvényül számokra fegyver nem létezik, de ez ismét kifolyása jogtalan állásuknak, és megszüntetvén ez, meg kell szünni annak is — érdekei velünk egyek lőnek, s az elkülönzött állapotot csupán a vallás tartandja még fen.

Magában abban is, hogy házaknak, földeknek, mesterségeknek, birtokába juthassanak szinte semmi kározt nem látok political tekintetben; mert a ház természetét azért, mert zsidó kezébe jő, nem változtatja meg, s nincs akadály, hogy az ismét a keresztényre szálljon vissza. Mesterséget zsidó fog üzni? tökéletesb leend a kereszténynél? a status nyerend s a kiütött erő máshol fog alkalmazást keresni magának. Komolyabb megfontolást érdemelne az, ha a földbirtok jelen viszonyai közt nemesi birtokot is szerezhethének; mert ez összeütközésbe jönne sok kérdéssel, millyenek: az örökösödés, az ösiség, a föld political jogtulajdona, s ekkor az elkülönített testület hatása azonnal érezhető volna. Azonban az is később, midőn a földbirtok felszabadítást nyerend s következtében a mostani viszonyokból eredő törvények is változandnak, maga a földbirtok is minden veszély nélkül ruháztathatik át reájok.

És ha hozzá gondoljuk ezekhez a természetes jogokat, hozzá azon közjogi életelvet, hogy a polgárt társaságban mindenki egyenlő pártolását követelheti személyének, vagyonának; mit mondunk akkor ez osztályról, melyet nálunk az utolsó utczagyermek büntetlen illethet gunyokkal, méltatlanságokkal, melyet az utolsó törvénytiszta önkényesen zaklat; — és mit mondunk a hazai intelligentiáról, melytől elsülyedett állapotjok, helyzetök miatt elvonatnak? A zsidók mostani állapotját semmiképen nem menthetjük; és egész lélekkel kell várnunk a pillanatot, melly őket hozzánk emelje fel.

E nézetek határozzák a 1840-i országgyűlést az emancipatoria nézve kedvező törvényeket alkotni: ez pedig új tanúságot ad, hogy lássa a világ, minő szelleme, mi humanus iránya van cselekvényének; mi kész elrágalmazott alkotmányának kedvezéseit megosztani; — és e kérdés olyan, melyben az egész világ megérthető, és bepilanthatta lelkületének legmélyébe. Az emancipatio elmaradt, azonban ha ezen elmaradásnak következményeit vizsgáljuk, azokat, melyek a sympathiákból kifolynak, azokat, melyek az elnyomottban a segélyhozó iránt akaratlan támadnak: akkor nyugalmat találunk és sok szempontból derült arccal nézhetünk a jövő elébe.

Azonban ha elvünket e kérdésen is keresztül akarjuk vinni; ha e reform jótékonyágát is összhangzásba akarjuk hozni a nemzetiséggel, lehetetlen meg nem említenünk nézeteinket a nemzetiségre nézve. —

Ötszázezer ember a statushatalomban nem kis factor; — ötszázezernek intelligentiája — és még inkább vagyomossága, növekedő jóléte még nagyobb factorok: és ez ötszázezernek idegen hangokra nyílnak ajkai, kereskedést üz s így fejlődése a jövőben számra vagyonra számolandó a pályán, mely a nemzeti egység felé vezet.

Nem tartozom azok közé, kik az emancipatiót ellenzik nemzetiségreható rossz következményeire nézve: de igen azok közé, kik a nemzetiséget mindenek felett szemek előtt tartják, és ez elvemben azon édes tudat örvendeztet, hogy még is a nemzetiség ügye a reformot nem zárja ki, hanem annak csak egy általános irányt ad, annak czikkelyeit csak sorozza, némelyeket előbbre, hát-

rább másokat, és így kétszeres erővel viszi elő a nemzetet, szabadság és nemzetiség felé; — meg vagyok győződve, hogy sokban épen a reform az, melly a nemzetiségre jótékonnyan hat: de még is egészen nyugodt kebellemel bár mennyire szeretném, nem ülelhetem e kérdést. Többször át meg át gondolám e tárgyat: de csendes támaszpontra az ügy mostani helyzetében nem juthaték.

B. Eötvös,*) lelkes fiatal írónk sorait többször átolvasám: de kételkedésemből, aggodalmamból kiemelve legkevesebbé sem érzém magamat.

Azt mondja: „Lehet e valaki annyira pessimista, hogy e nemzetiséget, melly egy ezred előtt Azsia középből a történet fergetegei között e határok közé vetve — az idegen mag az idegen földön olly erős gyökeret vert, hogy ennyi fergetegek után is fenáll; e nemzetiséget, melly fellépése első pillanata óta ellenektől környékezve, egy ezreden át küszködött nyílt erő s alatomos üldözések ellen, s még is fennáll egy másfél százados elfoglalás, egy három százados német szövetség után; fenáll kevés milliók között, olly hazában, mellynek annyi polgárai iránta részvétnenek, mellynek törvényes nyelve egykor latin, miveltebb körei németek valának; fenáll s nevedik, csodálatossan feltartva a gondviselés által, melly e népet mint multban a török, ugy jövőben talán egy más barbarismus ellen őrseregnek rendelé; hogy mondom e nemzetiséget néhány ezer zsidó polgárosítása által veszélyeztetve lássa, veszélyeztetve lássa most, hol

*) Budapesti Szemle 2-ik kötet 110-ik lap.

hála az égnek, a magyar végre átlátá, hogy jövője nemzetiségével egy; hol minden szív, melly dobogni tud, a hazaért lángol, hol őseink nyelve nem idegen többé a határok között, mellyeket vérökkel szerzének.“

Azonban, az, hogy e nemzetiség annyi fergetegeket, annyi nyílt erők s alattomos üldözések után fenáll, nem elegendő nekünk; az sem, hogy kevés milliók közt fenáll, kivált, ha mint mondja, s mint én is hiszem, ha e népet a gondviselés egy más barbarismus ellen örse-regnek rendelé. Elég ekkor, hogy a nemzetiség kevés milliók közt fenáll? És valljon a félszázados nemzetiségi harcznak csak az volna-e eredménye, hogy megmentve magunkat az enyészettől, felhagyjunk mindennel — sem Eötvös sem én a nemzetiséget nem e szempontból nézzük — a nemzetiség jövődjé nagyobb célok után törekszik, mint önhazájában megmaradhatni; ennek ragyogni kell a hon felett, hogy világánál mindenki lásson, és látva, higyen és átmelegüljön. Pedig mint fentebb mondtam, e tekintetben, ez irányból vajmi keveset tevének még; magunkat az enyészettől megmentők; de a ki azt hiszi, hogy ez csupán a nemzetiség a nyelv iránti buzgalomból történt, csalódik; nemzetiségünk iránti lelkesedésünk ott kezdődik, hol egy különben legjobb szándéku kormány által institutioink megrázatának, és kérdem látjuk e azt előbb, hol egy lassabb systema a velőket kezdé száritani belőlünk, de hol institutioink, alap elveikben legalább megkiméltetének? — uraim, mondjátok meg magatoknak az okot; én itt azt meg nem mondhatom. Mindegy, mi a latint lassankint kiküszöböljük; saját li-

teraturát teremtünk, azt a nemesség kebelén forrón ápoljuk, félnünk tehát nem kell, hogy elsüllyedünk többé. De lépjünk be csak hazánk határain nyugotról és idegen hangok sziszegnek füleinkbe; jöjjünk be délről, és járjuk be az éjszak és kelet határbérczeit: és mindannyiféle nemzetiséget lelünk; — és ha mind ezt optimismus érzelmek után a szomszédsági befolyásnak vagyunk hajlandók tulajdonítani, és jobb reményel jövünk hazánk szívébe, mindegy: akár a hullamok partin, akár a hegytetőn felteltük magyar hazánkat? Majd keresünk embert a fel alá hullámzó tömegben, ki megmondja, hogy ez is magyarhaza, és hogy elhagyjuk, el fog vezetni poron, sáron keresztül egy udvarban álló házba, hogy néhányak társaságában magyar hangokat halljunk. — Így áll fen nemzetiségünk, uraim, szerencséseitek vagytok, kik többet láttok, többet hisztek, a hit megmente benneteket; — én mindannyiszor fájdalommal telek el ezek látásán. És ezek után higgyük el, hogy nemzetiségünk növekedik! és a növekedés csupán magát a magyar elemet illeti! — De térjünk vissza. A zsidó emancipatio hátráltatása nem onnan kölcsönzi erejét, mintha e nemzetiséget „néhány polgárosítása ronthatná el“ — oh nem! erről a mezőről el kell vinnünk a vitatkozást; mert ez minden kételem felett áll. Említém e kis iratban, hogy annyi erő van a magyar nemzetiségben, hogy az fenttarthatja magát földviszonyos, és municipalis institutiói által, sőt mind a kétőn változtatásokat tehet is, az egész nép érdekében e tekintetü veszély nélkül; mert a földbirtok állandósági (stabilitási) elvet hord méhében: de ez nekünk nem elegen-

dő. Szükséges, hogy minden lépés abban is előbbre vigyen, és így a vitatkozást azon terrenumra kell állítanunk: valljon az idegen elemű zsidóság emancipációja által nemzetiségünk mostani helyzetében marad-e vagy előre megy?

A zsidók kereskedést üznek majd nem általánosan; ez összeköttetéseket, érintkezéseket szül, ezek pedig a német elemet teszik szükséggé s innen, hogy ez elem benne annyira meggyökerezett, mint maga a kereskedés, és ez annyival inkább, mivel földi létük csupán privát célokra volt korlátozva; nyilvános közczéljuk nem volt.

Azonban tegyük az emancipatio létre jött. Mít szült ez? — Uj lökést adott vagyon és számbeli növekvésükben. Ime egy egészen új, idegen elemű erőnek szaporodása motani körülményeink között; és hol vagyunk a nemzeti egységgel? — Lesz erőnk később a joggal felruházott, az intelligencia, természeti ész, vagyon által támogatott idegen elemet leküzdeni, felolvasztani nekünk, kik magunk is csak alanti fokán állunk a fejlődésnek; nem bennünket rontana meg a zsidó emancipatio, de jövő fejlődését a magyar nemzetiségnek tenné nehezebbé, és így ártalmas volna a haza céljainak, melyeknek védfala a nemzeti egység.

Azonban megvallom: fájdalmasan kell é gondolatnál megállapodnom: hát a töméntelen jogtalanság, hát az üldözés és megvetés, és annyi nyomora állásuknak tovább is megmaradjon?

Ha a nemzetiség ügye és emancipatio csak az eddig elősorolt nézetekkel jőne érintésbe, bármely belküz-

delmek között, bár melly fájdalmasan — igenlő értelemben kellene nyilatkoznom: de én több kedvező körülményeket látok, mellyek mint fénysugárok világítják meg azt, s itt az első: a zsidók vagyonsága; ez képessé teszi őket az iskolák jól elrendezésére, és bennök a magyar nyelv általános behozatalára. Ezt azon természetes ész fogja elősegélni, mellyel mindent gyorsan felfogni képesek. A zsidók épen vallásuk, vagyonságuknál fogva az iskolákat szorgalmasan járkák mint bár melly más népág, és így e tekintetben a hatás reájok igen könnyű, tehetségeiknél fogva elég sebes leend.

A zsidók most nem saját nemzetiségüket hordják magokban, hanem a németet; és itt Eötvössel én is igen kedvező következményt huzok ki, „ha a zsidók hazánkban egy német elemet képeznek, nem mutatja e épen az, hogy e nemzet idegen nemzetiséget felvesz, s vele assimilálódik;” és arra, hogy ezután nemzetiségünkbe olvadjanak fel, mi lesz az ösztön? a kereskedés egyetlen céljoknál, a vagyonságnál fogva, megnémetesíté őket; az emancipatio adjon egy más ösztönt, egy más célt; és ez magyar elemet fog beléjük szivároztatni. —

Az emancipatio elmaradt. Én parányi tag a tiz milliónyi nép között, mikint foghatok szólani, hogy nyom nélkül ne enyészék el hangom? — De ha milliók akaratát mondom ki az által, hogy a zsidóktól a nemzet a magyarosodás elfogadását várja, szeretett polgártársaim, mikint fogja kebletek viszhangzani ezt? Nem hittem soha, hogy határozott ellenségei legyetek e nemzet ügyének, s örömmel tapasztalom: mikint azt kebleiteken ápol-

ni meg is indultatok. Én intelligentiátokra sokat építkeztem és hiszem, hogy hamarább, mint bármely népág felfogjátok, hazám érdeké, miért kell e népnek magyarnak lenni. — Mig erre eljuttok, nézzétek csak a nemzetnél mikint állott az emancipatio. Alig pendített meg s azonnal érkeztek viszhangok s ezekből lőn egy szívemelő általános hang ott a karpatok lábainál, melyeket az ősz Duna mos, és számatokra követelte a szabadságot. Nyuljátok kebleitekbe: valljon e tiszta, e megelőző készség, ez elhatározott fellépés, e küzdés érettetek, szült bennetek egy meleg érzelmet? És ha szült, olyan volt az, hogy csak a kebelben haljon el, mint sirüregben, vagy hullámozó vágyaitok közt el fulladjon? és nem volt olly érzelem, mely kilépve öléből, tettek és cselekvények által kívánjon élni örök életet? — Ne hagyjátok ez érzelmet ápolatlanul, mert reátok, mert az egész hazára megtermi gyümölcseit. Ez a nemzetiség elfogadása! — Az idő halad. A jövő törvényhozó test egybegyül. Az emancipatio kérdése ismét szőnyegre kerül, — és ekkor, történjék bármi, de tudjátok meg, hogy minden, ki a zöld asztalhoz ül, belső-kép azt kérdendi magától: három éve ez előtt a jogtalan, az elnyomottnak segédkezeket nyújtánk, és mit tőn ez érettünk? és higyétek sok függend azon felelettől, melyet mindenki nyerend: „engedett a nemzet óhajtságának, elhatározatján nyilatkozott a nemzetiség mellett“, vagy „a szibbasztó indifferentismus öléből a nemzetiség minden kívánata elpattant.“ Az első esetben új hév, új erővel folyand a harcz mellettük; a másodikban hidegségtők viszonyhidegség követen-

di; és mindegy, ha az emancipatio pártoltatni is fog — mert igaz, a nagylelkűség hálát, viszonyosságot nem keres: de valamint ha feltalálja, örömmel lobog fel: úgy ha nem, belső elkomolyodással telik el, és jutalmát csak saját nemes érzelmeiben keresi. — Mellyik helyzetbe akartok a jövő törvényhozó testet hozni? — Töletek függetlenül a kérdés alakulása, siettetése, vagy késleltetése; töletek, mikint pártolók számát nevelni vagy csökkenteni fogjátok. Mondák a multkor, hogy magatok közt elhatározatok tíz év múlva össze nem adni senkit, ki magyarul nem beszél, én e határozatot a kivétellel, „ki bebizonyítani képes, hogy alkalma, módja nem volt, nem lehetett erre“, igen szeretném, ha életbe lépne; nem lehetne-e a jövő országgyűlésre ez alakban ezt felterjeszteni? mert azt hiszem: Vannak kötelességeink minden hazára iránt különösen; ezek a honnak relativ céljai közül fejlődnek ki, és egyik illy kötelességnek tartom én hazánk iránt azt, hogy egymást megértsük, — e kötelesség alól senki kimentve nincs, és nem vagytok ti sem, uraim.

H o r v á t o k.

Azon Horvátországról akarunk szólni, mely magyar hazánkkal két század óta egy életet él a testvéri szeretet védszárnyai alatt — és mely újabb időben az anyahontól elfordulni kezd. Nem fogok politikai kérdések felett hist. szempontból vitatkozni „solia regna“ vagy „partes adnexae“ — „Slavonia,“ Magyar vagy Horvátországhoz tartozik-e: hanem csak azon viszonyokról, melyek újabb időben, ottan nemzetiségünkre nézve magokat mutatják.

Ha nép elnyomásról panaszkodik, legyen az bár mely kicsiny: figyelmünket megérdemli; s ha nagy nép erejének érzetében a kisebbnek, a vele szövetségben vagy kapcsolatban élőknek kívánatit méltányolja: nemesen bánnik. Illy példák ritkák, de annál ragyogóbbak; a történetben. Így Magyar és Horvátország. A kis Horvátország Bihar és Pest megyénél; az egész Magyarország terjedelménél pedig 25-ször kisebb; kisebb úgy vagyonna, mint intelligenciára. Ha a Magyarhon követeléseinek Horvátország ellenében nyomadékokat akarna adni: mi fogná feltartóztatni utjában? Azonban szép oroszlányi erővel bírni,

és ezt bárányilag használni; és ismétlem: tisztelni kell minden nép kívánságát, bár milly csekély legyen a nép.

Sok függ annak tisztába hozásától, mint regna socia vagy mint partes adnexae állanak-e az országgyűlésen; az ezen hozott törvények, vagy pacta conventákon, egyezkedéseken alapul-e a kapcsolat a két ország között? mert ha ezeken alapul: akkor az csak mind a két fél meg egyeztetével változhatik, de Horvátország mutathat-e fel csak egy punctumot, egy tractust is ezen értelemben? s mutathat-e csak egy rendszabályt, melly nem a magyar törvényhozó test által iratott. — Ezen terrenum Horvátországra bizonyára nem kedvező. Mint ország jelenik meg a hongyülésen — három követe által; — ez magában semmit nem határoz, mert e követek az egész törvényhozásba örökké befolytak, szavazatukkal sokszor az egész ország sorsa felett határoztak, és ha csupán ezen három követtől függene a törvényhozás, akkor minek ők a magyar országgyűlésen? hogy vetot gyakoroljanak e felett? és hol van akkor Horvátország törvényhozó teste? talán a három követ, két táblára oszolva hozná a törvényeket? Vagy talán olly tökeletes szerkezettel bír, hogy sem a visszaéléseket orvosolni, sem az avultakat megújítani szüksége nem volna? szóval volna egyetlen status a világon, melly a stabilitas elvét valósítaná. Hogy Horvátország nem megynkint, hanem in complexo van képviselve; azt csak úgy tekintem, mint a Jász — Kún vagy a Hajdukerületek képviseletét. —

Municipalításokat emlegetni, itt semmit nem jelent; municipalitas hatása törvényhozás ellenére a legvésebb

elem volna a statusorganismusban; ennek az adminisztratívban fekszenek minden jótékonyágai, és a törvényhozás előtt el kell némulnia; a megye érdekeknek össze kell folyoiók a törvényhozásba és teremteni fő folyamat, mint fő eret a testben. A legszabadabb municipalis rendszert ez elvért megtagadnám, meg, ha nem mondom általában, de bár némelly jogainál fogva is ragaszkodnék önhatóságához ellenére a haza érdekeit képviselő törvényhozó testnek.

Nagysága az egésznek nagysága a részeknek is; nagysága, boldogsága Magyarországnak az Horvátországa is; és Horvátország győződjék meg, hogy érdekeit pártolni előmozdítani csak úgy fogja Magyarország, mikint jogait eddig is száz vészből kimenté, épen fentartá. — Képzelve csak Horvátország mostani állását, magára hagyatva nem-e a magyar municipalis rendszer, nem a törvényhozási befolyás, szóval a magyar alkotmányos állapot az, melly fentartá életét? — Nem ezt akarom ebből következtetni, mintha felruházni kívánnám a törvényhozást minden cselekvényre iránta, igaz igaztalan bánásmódra — a „status Reipublicae suprema lex esto“ üdvös szabály, de nem kívánom minden nyomon használni, és hiszem, hogy van a majoritásnak is önkénye a kisebbség ellen, melly sokszor igen nyomasztó, igen keserves lehet, és melly existenciákat semmíthet meg, vagyont, bátorságot forgathat fel; van e tekintetben is önkény, és egy exorbitans többség evvel igen kínos játékot üzhet. Kell tehát, hogy a főhatalom óvakodva haladjon az érdekek mellett, és felajdulásuk előtt füleit ne zárja el, és örökké a legnagyobb szám legnagyobb boldogsága lebegjen előtte, és,

uraim, e mezőre kívánom én a vitatkozást hozni, hogy soha semmi szabály ne sujtson fájdalmasan benneteket, érdekelteket hallgassa meg, és tudja méltányolni, mert háromszáz ötven ezer ember méltán emelhet szót saját boldogsága ügyében, és ha e szó nem gát a milliók ügyében, miért elfordítani annyi kebelt annyi érzelmet? a gyöngének nem nehéz törvényt szabni; de a hatalmas erenye, ha hatalmát nem érezteti vele. —

Ez általános nézet az, mely jelen viszonyaitokra a legkönnyebben alkalmazható. — A magyar nyelv elfogadása viszhangot nem lelt, és, uraim, ti azt gondoltátok, hogy e magyar nyelv tinnemzetiségtöket aláássa, és a meleg szeretetből iránta szót emeltetek az ellen. — Mellőzöm a kérdést alá ássa-e vagy sem; mert „fides tua salvum te facit,” és úgy veszem mint az utolsó években ti tekintetek. Saját nemzetiségtök veszélyeztetik általa! mondjátok; nemzetiség nélkül minden erő minden kiszárad belöletek, és elhal éltetők. — És ekkor megkezdétek az apró demonstratiokat; fáklyás zenék, csillagok, hangversenyek, nemzeti dalok, röpiratok, hirlapi cikkek egymást követték, és küldötteitek ellenzik a törvény javallatot. „Ti magatok közül e nemzetiséget kiírtani nem hagyjátok.”

Jól van tehát ha a fentebbi elvet reátok alkalmazzuk, és kimondjuk: méltányoltassék követeléstök és mi felhagyunk sürgetésünkkel; mi történt ekkor? megnyíltak-e kebleitek, a sympathiáknak? Szeretném, igen; mert az ellenkező hiedelem, megvallom, elkomorít; és gondolatokat riaszt fel bennem, és képeket fest előttem, melyek egy végtelen vizsálkodás jövődjéből merülnek fel. — Jól

van: álljunk el a kisebbség nyomasztásától, és ti, kik az egyesség megzavartát, a feszültséget e forrásból származtatjátok, majd egész kebellem ismét felénk fordultok-e? Én megvallom az egyesség visszaállásának a legkedvezőbb eredményeit látom; mert a béke ölén látom a civilisatiót, az egyességen a jólétet felvirulni. Legyen tehát: nemzetiiségtök a magyartól a legapróbb viszonyokig óvassék meg; de vége a felszültségnek, és újra álljon vissza az összhangzat köztünk és köztetek — meg vagyok győződve, hogy egy minden tekintetben kifejlett hazapolgár a meglegedés csendes ölén javára annak inkább fog munkálni. Mi tehát, kik az igazság zászlóját, édes örömmérzettel mondom, a honban minden polgár számára kitűzők, mi, kik tisztábban állunk Europa bármely nemzetinél — mutassa meg a történet — igazságos, népboldogító politikánkban, mi békítsük ki e kis országot; vonjuk el a képet, mely előtte mint rémlebeg; nyugtassuk meg az ingerülteket, az aggódókat, és nyujtsuk újra baráti jobbunkat.

De ha a teljes összhangzást ez által, mit nemzetiség-tök tekintetében tevének, a vágygyal tin-nemzetiség-tök iránt vissza nem állítatok: mit gondoljunk akkor a mostani háborgásról — paeocupalni nem akarom a dolgot, azonban csodálkozni fogtok-e, ha ekkor a nyílt karok előttetek elzárkóznak, csodálkozni fogtok, ha az egyetértés örömétől lángoló arcokra hideg komolyság ülend, és ha termeinkben szózatotok csak a falakról fog visszahangzani; csodálkozni fogtok ekkor? Magyar hazám pedig, a tiz milliónak hona, fogja tudni, mit tegyen.

És itt még sok gondolat üzi agyamban egymást, de most eltemetem azokat. — Álljon vissza a béke, szűnjék az indulat, gondoljatok a sok százados frigyre; álljon fen a kapcsolat köztünk keresztül még századokon; éljen a horvát nemzetiség, őrizzétek meg azt férfiasan; és a magyar legyen ki legkevesbé korlátozza e kifejlődést; — éljetez boldogul testvéreink; egy hazának gyermeki, egy fejedelem polgárai, egy korona védnökei, szerepassuk egymást; és ne felejtsetek, hogy a magyar hazának nemzeti képviselősége a földön legigazságosabb tud, s akar lenni.

Mi magyarok várjuk meg ez új pályán, mikint fog e kérdés mutatkozni; — különben én erősen hiszem, hogy a cél, melyet előbbi tendenciánk által akaránk elérni, ez új terrenumon szinte valósulni fog. És nem-e boldogság, ha indulat nélkül, a kölcsönös egyetértés, szeretet kebelén fog valósulni az? Éljen a kapcsolat! Magyar és Horvátország szeresse egymást!

V É G E.

